

P.

Romsdals Amt.

Underdanigst Beretning

om Romsdals Amts oekonomiske Tilstand i Femaaret 1861—1865.

A. Amtets Landdistrict.

Jordbruget.

Antageligen har dette i Femaaret gaet jevnt, hvorvel kun langsomt, fremad.

Som almindelige Omstændigheder, der have bidraget til Jordbrugets Udvikling maa nævnes den voxende Velstand og tiltagende Oplysning, hvorhos særligen fortjener at fremhæves den mindre bekostelige Maade og derved lettede Adgang, den senere Tids Lovgivning har aabnet til, gennem offentlig Foranstaltning, at faa Jordfællesskabet udskiftet.

Som Tegn til at en bedre Sands for Jordstellet er vakt i Districtet skal jeg tillade mig at paapege den temmelig vide Udstrækning, hvori Almuesmanden har søgt Jorden udskiftet, Oprettelsen af Landboforeninger, Indskrænkning i Vaarbitningen samt en større Efterspørgsel og Benyttelse af bedre Agerdyrkningsredskaber.

Hvad specielt betræffer Redskaberne skal jeg oplyse, at de tidligere benyttede Ploge med Veltefjæle af Træ, Harve med Tinder af Træ og Spader med Blade af jernbeslaaet Træ, mere og mere begynde at give Plads for Ploge med jernbeslaaede Veltefjæle, Harve med Tinder samt Spader med Blade, af heelt Jern. At Jordstellet har gjort noget væsentligt Fremskridt i Femaaret, kan imidlertid neppe paastaaes med Rette. Det maa navnlig indrømmes, at de Agerdyrkningsredskaber, der i Almindelighed taget benyttes i Districtet, fremdeles ere af de simple Slags, og at Redskaber tilhørende et mere udviklet Jordbrug kun undtagelsesviis forefindes hos den simple Almuesmand.

Videre maa man beklage, at Vigtigheden af gennem tilstrækkelig Afgrøftning at bortlede skadeligt Vand ikke har vundet nogen udbredt Anerkjendelse hos Almuesmanden.

Den bedre Sands for Jordstellet aabenbarer sig forøvrigt fornemmelig i de fra Havet mere fjernt liggende Districter, hvori denne Bedrift er Hovednæring; men Undtagelser fra denne Regel finder dog ogsaa Sted i enkelte til Havet grændsende

Strøg, vistnok af mindre Omfang, hvori lægges for Dagen en rosværdig Iver for Jorddyrkningen — en Omstændighed, der vistnok for en væsentlig Deel forklares af den større Velstand, Befolkningen der har vundet op til.

Til væsentlige Hindringer for Jordbrugets Fremme og Udvikling i Districtet maa fremdeles regnes, foruden Mangel paa ønskelig Indsigt og Capital, det hyppige Jordfællesskab og den Vanskelighed paa mange Steder, som Anskaffelsen af hensigtsmæssigt og billigt Gjerdemateriale lægger i Veien for at beskytte Jorden mod Indgreb fra Naturens Side, hvilket virker til, at Eiendommene forblive i et Slags Fællesskab endog efter at de ere formeligen udskiftede deraf.

Fremdeles høres Klager fra Gaardbrugerens Side over, at det er saa vanskeligt at faa Tjenestedrenge, og at Mangelen derpaa gjør det umuligt efter Ønske at faae Jordveien skjøttet og forbedret.

I det sidstforløbne Femaar er efter Fogdernes Indberetninger blevet opdyrket af Nyland:

i Nordmøre Fogderi	623	Tönder Land.
i Romsdals Do.	678	- -
i Söndmøre Do.	541 $\frac{1}{4}$	- -
		1842 $\frac{1}{4}$ Tönde Land.

Arealet af det i næstforrige Periode opdyrkede Land udgjorde efter Beretningen 1851 $\frac{5}{8}$ Tönde, altsaa noget (9 $\frac{1}{8}$ Tönde) mere end efter Opgaverne i det sidste Femaar; men ligesom Opgaverne neppe ere saa ganske at stole paa, saaledes har jeg Grund til at tro, at Landbefolkningen i denne Periode mere end tidligere har lagt Flid paa at forbedre det ældre opdyrkede Jordsmon, og det Forhold, at Jordforbedringen mere tager en intensiv end en extensiv Retning, bør vistnok betragtes som et glædeligt, saalænge ikke Kræfterne tillade i ønskeligt Omfang at virke i begge Retninger. Idetheletaget synes Land-

manden at være mindre tilbøielig til at opdyrke Myr, hvoraf Districtet har saa stor Overflod.

I den Anledning ytrer Fogden i Romsdal i sin Indberetning omtrent som følger: „En raskere Fremskriden af Nylands Opdyrkning kan neppe ventes at ville indtræde, saalænge Landmanden ikke mere end hidtil gjennemtrænges af Overbeviisningen om, at i Længden Opdyrkning af Myrland fremfor den stenige og magre Aur og Gruus, hvoraf de heldende Liers Jordsmon som oftest bestaar, er fordeelagtigere baade paa Grund af Myrjordsens almindeligviis større Indhold af plantenærende Stoffe, dens lettere Dyrkning og Drift, Myrudsapningens gavnlige Indflydelse paa de climatiske Forholde, den opdyrkede Jords større Evne til, formedelst den plane Beliggenhed, under vedholdende Tørke at bibeholde den for Vegetationens Vext fornødne Fugtighed og Gjødning, medens de skrinde, sandige Lier, der baade ere besværlige og kostbare at dyrke og kostbare og vanskelige at holde ved Hævd, under langvarig Tørke vise en for skarp fremdreven eller endog henvisnende Vegetation, og i stærkt Regnveir berøves ved det gjennemrislende Vand en Deel af det tjenlige Jordsmon og det samme paaførte Gjødningsstof“ — en Udtalelse jeg i det Væsentlige kan tiltræde som faaende Anvendelse paa den større Deel af Amtsdistrictet.

Ogsaa i den sidstforløbne Periode har Opdyrkingen af Nyland foregaaet i størst Omfang i de fra Havet fjernere liggende Districter.

Fremdeles sporer man kun lidt til, at Landmanden indskrænker sin Fjeldslaat, der for en meget stor Deel ikke giver et Udbytte, der staar i noget rimeligt Forhold til den anvendte Tid og Omkostning. Denne Almuesmandens Ihærdighed i at fortsætte med nævnte Bedrift, om den end er noksaa lidet regningsvarende, anseer jeg for en stor Ulykke for Jordbruget, idet derved for dette spildes Kræfter, som saa høiligen tiltrænges til Jordens Opdyrkning og Forbedring.

At et bedre Skjønne med Hensyn til Jordstellet baade i den nys antydede og i andre Henseender begynder at faa Indpas hos Landalmuen tror jeg imidlertid, som foran antydet — fast paa.

Amtets Landbrugsskole og Landhuusholdningsselskaber saasog Sogneselskaberne, der for en Deel kunne betragtes som disses Afføddinger, have efter min Formening paatageligen virket dertil. Som forhen antydet har Udskiftningen gaaet meget fremad i Femaaret.

I Forbindelse hermed skal jeg, støttende mig til den modtagne Indberetning fra Fogden i Nordmøre, oplyse, at Udskiftningen i et enkelt District — Surendalen —, hvor indtil Aaret 1861 de $\frac{2}{3}$ af Brugene laae i Fællesskab, i de 3 sidstforløbne Aar har havt en saadan Fremgang, at de fleste deri værende Brug nu ere løste fra Fællesskabet.

De almindelige Sædearter i Districtet ere fremdeles Havre, Blandkorn, Byg og Potetes, hvoraf den førstnævnte er Hovedudsæden.

Potetesdyrkingen har i Femaaret tiltaget med den forsvindende Frygt for den tidligere saa almindelige Sygelighed ved Frugten, Tørraaddenhed, der rigtignok i Periodens sidste Aar paa flere Steder atter kom tilsyne i en foruroligende Grad.

Rug dyrkes fremdeles i ringe Mængde og Hvede fast ikke.

Med Dyrkning af Bælgfrugter har det neppe i Femaaret gaaet synderlig fremad.

I almindelig gode Aar antager jeg i Districtet avles mere af Potetes, end der i dette forbruges; hvorimod Amtet i Almindelighed taget hvert Aar tiltrænger Tilførsel af Korn, hvortil i meget frugtbare Aar Behovet dog vil indskrænke sig til en reen Ubetydelighed, ja enkelte Districter ville i saadanne endog avle Noget til Afhændelse.

I middels gode Aar formener Fogden i Romsdal, at der til hans District indføres en 6 a 700 Tønder Korn, især Byg; Fogden i Nordmøre antager at i saadanne Aar Surendal og Rindal vil have en Avling af Korn, der afgiver Noget til Udførsel, at Gimmæs og paa det Nærmeste ogsaa Stangviks Kornavling vil afgive det Tilstrækkelige til Behovet, medens følgende Districter vil tiltrænge en Forsyning:

Sundal og Öxendal af circa	100 Tønder.
Thingvold	1000 —
Qværnæs	500 —
Edö	1000 a 1500 —
Aure	700 —

Den modtagne Indberetning fra Fogden i Søndmøre indeholder ingen Oplysning om, hvorvidt dette Districts Avling af Korn under almindelige Forholde er tilstrækkelig for Behovet, hvorimod det antages at fremgaa af Lensmændenes Beretninger, at Avlingen i Harham, Ulfsteen og Örskoung i gode Aar er nogenlunde tilstrækkelig for Behovet, medens i almindelige Aar følgende Districter tiltrænge en aarlig Tilførsel:

Sunelven af circa	800 Tønder.
Volden - -	2 a 3000 —
Vanelven - -	800 —
Hjörundfjord -	6 a 700 —
Dahle - -	1000 a 1500 —

Hvad Kornforsyning udenfra Herö med Sandö, Borgund og Skoue tiltrænge i almindelig gode Aar, udtale vedkommende Lensmænd sig ikke directe om; efter Indberetningerne skulle imidlertid Districterne i det forløbne Femaar gjennemsnitlig paa Aar have forbrugt af fremmed Korn:

Herö med Sandö omtrent	3000 Tønder
Borgund -	2500 —
Skoue -	750 —

I Indberetningen fra Fogden i Nordmøre meddeles følgende Opgave:

	Forholdet i Fold					samt Udsæden pr. Maal.				
	Rug.	Byg.	Blkorn.	Havre.	Potetes.	Rug.	Byg.	Blkorn.	Havre.	Potetes.
Sundal og Öxendal . .	5½	8	7	8	8	⅓ Td.	⅓ Td.	- Td.	⅓ Td.	3 Td.
Thingvold	12	10	-	8	8	¼ -	⅓ -	- -	½ -	2½ -
Gimnæs	8	7	6½	6¾	7	⅛ -	¼ -	½ -	⅝ -	2¾ -
Qværnæs	-	11	9	6	11	- -	¼ -	- -	½ -	2 -
Edö	-	6	-	6	8	- -	½ -	- -	½ -	1½ -
Aure	-	8	8	6¾	6¼	- -	¼ -	- -	½ -	2 -
Halse og Stangvik . .	12	10	7	6	8	- -	¼ -	- -	½ -	1½ -
Surendal og Rindal . .	5	6	6	7	8	⅓ -	¼ -	⅓ -	⅓ -	3 -

Fogden i Romsdal opgiver i sin Beretning, at Udsæden pr. Maal Jord i hans District gennemsnitlig udgjør:

af Havre	4 Skjæpper,
- Byg	2 -
- Rug	1 -
- Blandkorn	3 -
- Potetes	2 a 2½ Tönde.

Sidstnævnte Foged bemærker derhos, at der efter de ham meddelte Beretninger finder en stor Forskjel Sted mellem Potetesudsæden pr. Maal i de forskjellige Districter, og fremhæver derhos specielt, at medens den gennemsnitlige Udsæd pr. Maal i Volds Thinglag skal udgjøre 3 Tönder, saaledes skal Udsæden i Akerö og Bod kun udgjøre 1½ Tönde. At et lignende Forhold finder Sted i Nordmøre, fremgaar af den foranstaaende Opgave, der udviser, at man i Sundal, Öxendal, Surendal og

Rindal af Potetes bruger at udsætte paa Maal 3 Tönder, medens man i Edö, Halse og Stangvik af samme Rodfrugt paa Maal kun udsætter det Halve.

I Romsdals Fogderi angives Foldigheden i almindelige Aaringer som følger:

Havre	6 a 7.
Byg	7 a 11.
Blandkorn	7 a 9.
Rug	6 a 8.
Potetes	8 a 9.

Om Foldigheden og Udsæden pr. Maal giver Indberetningen fra Fogden i Söndmøre ingen Oplysning, hvorimod det fremgaar af Lensmændenes Opgaver og Oplysninger, jeg paa anden Maade har erhvervet, at samme udgjør:

	Foldighed.						Udsæd pr. Maal.					
	Hvede.	Rug.	Byg.	Blkorn.	Havre.	Potetes.	Hvede.	Rug.	Byg.	Blkorn.	Havre.	Potetes.
Vanelven	"	"	5	4 a 5	4	5	" Td.	" Td.	⅓ Td.	⅝ Td.	⅔ Td.	2 Td.
Herö og Sandö	"	"	6	5	4	6	" -	" -	⅓ -	⅝ -	¾ -	1½ -
Ulfsteen	"	"	8	6	5	10	" -	" -	½ -	⅝ -	1 -	2½ -
Harham	"	"	10	9	8	10	" -	" -	½ -	⅝ -	1 -	3 -
Borgund	"	"	4	5	5	6	" -	" -	⅓ -	⅝ -	½ -	4 -
Skoue	"	"	4	5	5	6	" -	" -	⅓ -	⅝ -	½ -	4 -
Örskaug	"	"	7	6	5	8	" -	" -	½ -	⅝ -	¾ -	2½ -
Hjörundfjord	"	"	5	4½	4	6	" -	" -	½ -	⅝ -	1 -	3 -
Volden	"	"	8	6	4	8	" -	" -	⅓ -	⅝ -	⅝ -	3 -
Dahle	12	8	7	6	6	7	¼ -	¼ -	½ -	½ -	¾ -	2½ -
Sunelven	"	7	5	4½	4½	7	" -	" -	¾ -	¾ -	1½ -	1½ -

Ifølge denne Opgave er saaledes Udsæden pr. Maal af Potetes fuldkommen saa forskjellig paa Söndmøre, som i de andre Amtets Fogderier.

Til Kornets Aftærskning komme Tærskemaskiner, i Almindelighed drevne med Vandkraft, mere og mere i Brug, hvorved selvfølgeligen spares megen Haandkraft, hvilket er til stor Fordel for et District som Romsdal, hvor man derpaa har saadan Mangel.

Noget Forhold mellem Ager- og Englandets Udstrækning seer jeg mig ikke istand til at opgive.

Som ogsaa bemærket af Fogden i Romsdal og af flere Lensmænd ere forholdsviis kun faa Gaarde ordentlig opmaalte, Englandet ligger for en stor Deel spredt og bevoxet med Krat-skov, medens paa den anden Side Agrene ligge i oftere uregelmæssige Teige; hertil kommer, at Begrebet her i Districtet om, hvad der er at henregne til England, hvortil for en meget stor Deel benyttes Strækninger, som man i mere veldyrkede Egne vilde benævne Udmark eller Havnegangsmark, er meget ubestemt og vagt. Flere Lensmænd have vistnok udtalt sig om heromhandlede Forhold; men ligesom jeg har liden Tiltro

til deres Opgaver i dette Stykke, saaledes nærer jeg endog Mistanke om, at enkelte Lensmænd til England kun have henført den dyrkede Mark, der ikke benyttes til Ager, medens Andre dertil ogsaa have henregnet Skovslaatterne.

I Femaarsperioden har Avlingen af Korn i Gjennemsnit været mindre god, og paa Grund deraf har Districtet tiltrængt megen Tilførsel deraf.

Heller ikke Potetesavlingen har i Perioden været tilfredsstillende, hvorimod der paa Høavlingen i det Hele ikke har været at klage.

Liin og Hamp dyrkes hist og her omkring i Districtet, men Avlingen er af ringe Betydenhed. Lündyrkningen skal forøvrigt have tiltaget, ialfald i Surendal og Rindal, paa Grund af den senere Tids høie Bomuldspriser.

Humleavlen er fremdeles af liden Betydenhed; i nedre Surendal skal imidlertid avles en Deel til Udførsel. Havedyrkningen har i Femaarsperioden havt liden Fremgang; imidlertid ere paa ikke saa faa Steder anlagte Frugthaver.

Avlingen af Kaalrabi, Gulrødder o. A. d. er høist ringe; jeg troer dog, at Dyrkningen deraf er i Tiltagende. Turnips dyrkes med Held; antagelig vil Dyrkningen deraf i Tidernes Løb blive almindeligere, end den for Tiden er.

Forholdet mellem Eiendoms- og Leilændingsgods er efter de medfølgende Opgaver:

	Brug som drives af Eieren selv:				Leilændingsbrug:			
	Brug.	Daler.	Ort.	Skill.	Brug.	Daler.	Ort.	Skill.
Nordmøre	2,201.	4,261	2	16	179.	217	3	1
Romsdal	2,089.	2,860	2	7	190.	309	1	21
Søndmøre	2,465.	4,368	4	4	1,680.	2,467	"	"
	6,755.	11,490	4	3	2,049.	2,993	4	22

Af en Sammenligning med den tilsvarende Opgave, der medfulgte min forrige Femaarsberetning, fremgaar, at i det nys forløbne Femaar Antallet af Eiendomsbrug i Amtsdistrictet er forøget (med 742), og at af Leilændingsbrug nu haves 57 mindre end ved Udgangen af forrige Periode.

I Periodens Løb ere efter Opgaver, meddelte af Sorenskriverne, thinglæste Udskiftningsforretninger:

	mindelige:	offentlige:
i Nordmøre . . .	14	57
i Romsdal . . .	6	57
i Nordre Søndmøre .	10	48
i Søndre Søndmøre .	19	19

Ved offentlige Forretninger er i Periodens Løb udskiftet Jord af Skyld 12 a 1300 Daler.

De mindelige Udskiftninger ere vistnok i Regelen høist ufuldstændige, hvorhos bemærkes, at i Sorenskrivernes Opgaver ere blandt mindelige Udskiftninger optagne flere Forretninger, der nærmest angaae Grændseregulering.

Fædriften.

Nogen væsentlig, i det Store gaaende Forbedring af Qvægstellet er neppe indtraadt i Femaaret, men hist og her mærker man dog Spor til en vaagnende bedre Sands derfor. Hvorvel Sultefødning af Kreaturerne om Vinteren endnu er al-

mindelig i Amtsdistrictet, gives dog enkelte Strøg, hvori man har begyndt at indskrænke sine Besætninger og ved Siden deraf for en stor Deel ophørt med Vaarbejtningen. Videre vises, om end kun enkeltviis, en større Omhue end tidligere i Valg af Avlsdyr og Opdræt af Kalve. Som et lovende Tegn kan ogsaa anføres, at den senere Tids fra Nyt af opførte Qvægstalde gjøres langt rummeligere og lysere end de ældre.

Til et enkelt District — Volden i Søndmøre — er til Qvæg-racens Forbedring indført endeel Thelemarkskjör, hvorhos man i flere Districter til Faareracens Forædling har anskaffet sig engelske Faar (af Black-face og Cheviotracen.)

Paa en Ö i Veö Thinglag holdes ved Foranstaltning af Romsdals practiske Landhuusholdningsselskab en Stambjörd Faar af sidstnævnte Race.

Til Udryddelse af den blandt Faarene tidligere meget udbredte Skabsyge er virket kraftigen i den forløbne Femaarsperiode, saa at nu større Strøg saagodtsom ganske ere befriede for Plagen.

Störst Opsving formenes Fædriften at have taget i de indre Districter af Nordmøre.

I Almindelighed taget formenes Qvægstellet at staae mere tilbage i de til Havet grændsende Districter, hvilket formeentlig nærmest forklares deraf, at Befolkningen deri hovedsageligen har sin Opmærksomhed henvendt paa Fiskeriet.

Holdet af Gjeder har aftaget i Femaarsperioden undtagen i enkelte Districter, især af Søndmøre.

Med Behandlingen af de almindelige Producter af Qvæget tror jeg, det fremdeles gaar Noget fremad til det Bedre. Forholdet mellem Melkekjör og den øvrige Hornqvægbesætning (saakaldte Letkjör) angives høist forskjelligt som 3:1, 3:2, 2:1, ja som 1:1. Hvad det almindelige Forhold er, seer jeg mig ikke istand til at opgive. Det gjennemsnitlige Melkeudbytte af en Ko i eet Aar kan formeentlig anslaaes til en 7 a 800 Potter, men skal i enkelte Districter paa Grund af Knapfodringen gaa ned til det Halve. En enkelt Lensmand ansætter endog Udbyttet i hans District, der forøvrigt har en daarlig Sommerhavn, til kun lidt over 300 Potter, og jeg troer gjerne, det ei er større. I flere Strøg af Amtsdistrictet sees endnu den enfoldige Tro dybt rodfæstet, at det er regningssvarende at fodre saamange Creature Vinteren over som paa nogen Maade muligt, og Følgen deraf er den, at Dyrene sultes i en ganske utrolig Grad, og den videre, at de om Vinteren melke saagodtsom Intet, og at endog en stor Deel af Sommeren gaar hen, förend de vinde Huld og give noget Udbytte at tale om.

Af 7 a 800 Potter Melk antages i Almindelighed at produceres omtrent 1½ Vog Smör, 1½ Vog Ost og 1½ Tönde Syre. Smör og Osteafkastningen af en Ko angives forøvrigt høist forskjelligt, i enkelte Districter til 2 Vog Smör og 2 Vog Ost, i andre kun til 2 B $\frac{1}{2}$ Smör og ½ a 1 Vog simpel Ost (værd 2 Skill. pr. Mark). Melken benyttes af Almuen for største Delen i suur Tilstand som Suul til Gröd, der ialfald i de fleste Districter udgjör Bondens daglige Kost.

Ved Ostetillavningen erholdes en Deel Syre, der, opblandet med Vand, forbruges til Drikke.

Forholdet mellem Besætning og Avling af Korn og Potetes er saa høist forskjelligt, at man vanskeligen kan angive noget som det normale. Forskjellen forklares letteligen deraf, at Qvægholdet væsentligen afhænger af Skov- og Fjeldslaat-ternes Udstrækning og Godhed, ligesom af Havnegangenes Tilstrækkelighed og Beskaffenhed; medens Korn- og Potetesavlingen for en væsentlig Deel afhænger af ganske andre Forholde.

Fogden i Romsdal formener, at vedkommende Forhold gjennemsnitlig kan ansættes saaledes, at paa en Gaard med omtrent 2 Dalers Skyld holdes 1 a 2 Heste — oftest kun 1 —, 6 a 8 Stkr. Hornqvæg og 16 a 25 Stkr. Faar samt avles omtrent 40 Tønder Havre og ligesaameget Potetes.

En af Lensmændene paa Söndmöre ytrer i sin Beretning, at der i hans District paa en Gaard med 1 Hest, 10 Storfæ, 30 Smaafæ og 1 Sviin i Almindelighed vil avles omkring 30 Tønder Korn og 20 Tønder Potetes.

De fleste af Amtets indre Districter afhænder ikke ubetydeligt af Fedevarer og Skind. Af disse Artikler gaa det Meste til Amtets Kjøbstæder, men en Deel ogsaa til Kjøbstæder udenfor Amtet, saasom til Christiania, Stavanger, Bergen og Thronhjelm. En Deel Smör afsættes ogsaa af de andre til de yttre, til Havet grændsende, Districter.

Afkastningen af Faar angives høist forskjelligt: medens man i enkelte Districter regner, at et Faar i Gjennemsnit giver omkring 8 Mærker Uld, anslaaes Udbyttet i andre kun til 2 a 3 Mark.

Til Forbedring af Hesteavlens er gjort saare lidet i det forløbne Quinquennium; heller ikke tror jeg, der i Perioden er gjort stort til at forædle Svineracen.

Udførslen fra Amtet af Heste formenes at innskænke sig til en Ubetydelighed.

Reensdyr holdes ikke længere her i Districtet.

Prisen varierer for Heste fra 10—50 Spdlr., paa Storfæ fra 8—18 Spdlr., paa Sauer fra 1—2 Spdlr. og paa Gjeder fra 1—3 Spdlr. Som Middelspris kan maaske regnes paa Heste ca. 25 Spdlr., paa Melkekjör (der snart skulle bære) 12 Spdlr., paa Sauer 6 Ort og paa Gjeder 1½ Spdlr.

Skovdrift.

Af Naaleskov findes der nu kun Rester af mindre Betydenhed og det i det Hele taget alene i de indre Districter, og den bestaar, som i min forrige Indberetning oplyst, hovedsageligen af Furru.

Kun fra enkelte Districter i Romsdal og Nordmöre udføres Last, der gaar til Udlandet.

Fra alle vedkommende Districter höres Klage over, at Sköven ved forceret Hugst fortyndes mere og mere; kun undtagelsesviis behandles den med Omhu.

Som Bygder, hvori endnu haves Naaleskov over eget Behov, fortjene formeentlig kun at nævnes:

- i Nordmöre: Surendalen, Rindal, Stangvik, Halse og Thingvold.
- i Romsdal: Bolsö, Næsset, Veö og Vestnæs.
- i Söndmöre: Skoue.

De fleste Districter have endnu tilstrækkelig Lövskov for Behovet, ja mange endog Overflod derpaa, medens nogle, saasom Sund og Bod i Romsdals Fogderi og paa Söndmöre, Herö, Ulfsteen, Borgund, Harham, Vanelven, have stor Mangel derpaa.

I de skovlöse Districter haves i Almindelighed det Tilstrækkelige af Brændetörv; men i enkelte Strög er der ogsaa fölelig Mangel derpaa, saa at Beboerne til Brændemateriale for en stor Deel maa hjelpe sig med Ener, Lyng og Rödder, opgravne af Myrland, der engang har havt Bestand af Furruskov.

Lövskovens bestaar, som i min forrige Beretning oplyst, hovedsageligen af Birk, Or og Hassel, hvoraf de 2 første Sorter fornemmelig benyttes til Brændsel. Af Birken vindes forövrigt et ikke ubetydeligt Quantum Næver og Bark.

Af Hasselskoven erholdes endee Baandstager, hvorhos den i enkelte Districter afgiver en Deel Nödder til Afsætning, hvilket især gjælder om Ekesdalen i Næsset, hvorfra efter Fogdens Opgivende i gode Aar afsættes omkring en 100 Tønder a 5 a 6 Spdlr. og derover pr. Tönde.

Af Furruskoven produceres til Afsætning især Bord og Planker. Lasten er af god Bonitet, men i Almindelighed af korte Længder; den gaar foruden til de Districter inden Amtet, der mangle tilstrækkelig Naaleskov, til Amtets Kjøbstæder og for en Deel til Bergen.

Töndestav udføres i stor Mængde; ogsaa deraf gaar en Deel til Bergen.

Af Furruskoven, men dog fornemmelig af Lövskovens (Birken) produceres betydelige Qvanta Brændeved til Afsætning, især til Kjøbstæderne inden Amtet.

Kul og Tjære tilvirkes af Landmanden i ringe Mængde og neppe nok for Behovet.

Af Saugbrug haves:

i Nordmöre	125 og
i Romsdal	40.

I Söndmöre havdes deraf ved Udgangen af næstforrige Femaarsperiode 29. Hvorvidt Antallet senere er foröget eller formindsket, kan jeg paa Grund af manglende Oplysninger ikke meddele.

De fleste Sange inden Amtsdistrictet ere ubetydelige Flomsauge, der drives af Folk som ved Siden af Skuren befatte sig med andre Sysler, hvorfor ingen paalidelig Opgave kan meddeles over Antallet af de Arbeidere, som derved finde Beskjæftigelse.

Af betydeligere Saugbrug havdes i Districtet ved Udgangen af 1865 kuns 2de, nemlig en Maskinsaug i Sundal, hvorved opskjæres omkring 400 Tylter Tömmere, og en Maskinsaug i Stangvik, der beskjæftiger en Mester og i Sommerens 1ste Halvdeel 16, men den övrige Deel af Aaret kun 8 faste Arbeidere. Ved dette sidste Brug opskjæres aarligen ca. 12 a 1300 Tylter Tömmere. Det förstnævnte Brug i Sunddalen vil antagelig blive nedlagt.

Efter Opgave fra Fogden i Nordmöre er i dette District almindelig Priis paa Planker fra 1 Spdlr. 96 Skill. til 2 Spdlr. 60 Skill. pr. Tylt, paa Bord pr. Tylt 3 Ort, Ved af Furru

og Birk, halv Alens Længde, respective 4 a 5 Ort og 6 a 7 Ort, Tjære 3 Spdlr. pr. Tønde.

I Romsdal er Prisen paa Bord

4 Alens Længde, 6 a 7⁴ brede, 1⁴ tykke, pr. Tylt 72 Skill.
4 ——— 8⁴ - 1⁴ — — 1 Spd.

Planker 3⁴ tykke, 8⁴ brede, af Længde indtil 10 Fod, 2³/₄ Skill. pr. Fod, større Længde 3 Skill.; Skibsplanker dog noget høiere. Tøndestav betalt med 60 Skill. pr. stort Hundrede og Brændeveed med 5 a 6 Ort pr. Favn, 1 Alens Furruved og $\frac{1}{2}$ Alens Birkeved.

I Skoue, det eneste District paa Søndmøre, der har Skov af nogen Betydning, er Prisen opgivet saaledes:

Skaater eller Spærrer, 4 a 5⁴ Top og 6 a 7 Alen lange, fra 8 Ort til 2 Spd pr. Tylt.

Huustømmer, 9 a 10⁴ Top, efter 1 Spd. pr. Alen.

Bord, 4 Alen lange, 1⁴ tykke, og 6 a 8⁴ brede, a 4 Ort pr. Tylt, 5 a 6 Alen lange, pr. Tylt $1\frac{1}{2}$ Spdlr.

Brændeveed af Birk, $\frac{1}{2}$ Alens Længde, fra 9 Ort til 2 Spd. pr. Favn.

Fiskeriet.

Amtets vigtigste Fiskeri er Vaartorske- eller Skreifisket, Sommer- og Vaarsildfisket og Seifisket.

Forøvrigt fiskes inden Districtet, som ogsaa i min forrige Beretning bemærket, endeel Lange, Kveite, Flyndre, Sommerorsk, Lax, Hummer m. M.

Skreifisket har i sidstforløbnc Femaar tiltaget i temmelig betydelig Grad, især ved at drage til sig flere Kræfter fra de indre Districter.

Hovedsageligen deltagte dog endnu Beboerne af disse Districter i Fisket kun som Leiekarle; men det er neppe nogen Tvivl om, at de, forudsat at Fisket en Tid vedblivende slaar til, og at de nu gjældende høie Fiskepriser blive staaende, mere og mere ville komme til at tage Deel deri med egen Udrustning af Baade og Börnskab.

For Befolkningen i de yttre Districter, der drive Fiskeri som Hovednæring, spiller Skreifisket, der almindeligviis begynder i sidste Halvdeel af Januar og vedvarer til Begyndelsen af April, den største Rolle især med Hensyn til, at det er aarvist.

Det har i Femaarsperioden i Gjennemsnit slaaet godt til og, paa Grund af høie Priser paa Klipfisk, Rogn og Tran, været meget iudbringende.

Priserne for Tilvirkeren har i Femaaret varieret, paa Klipfisk fra 1 Spd. lige til 1 Spd. 66 Skill. pr. Vog, paa Tran fra 11 til 20 Spdlr. pr. Tønde og paa Rogn fra 4 til 6 Spdlr. pr. Tønde.

Med Hensyn til Udbyttet i Perioden af heromhandlede Fiske have Føgderne i Nordmøre og Romsdal meddelt følgende Opgaver:

Nordmøre.

A. For Edö.

	Antal Baadlag.	Mandskab.	Fisk i Vøgetal.	Tønder Tran.	Tønder Rogn.	Brutto-Værdi.			
						Fisk.	Tran.	Rogn.	
						Spd.	Spd.	Sk.	Spd.
1861	445	2,046	97,167	583	1,166	23,320	6,129	60	4,664
1862	539	2,269	158,884	2,589	1,736	43,165	29,773	"	8,680
1863	401	1,995	75,335	565	1,130	36,160	7,200	"	7,910
1864	418	1,494	102,529	1,036	1,106	33,836	15,540	"	4,977
1865	427	1,895	115,001	862	1,725	34,515	12,930	"	8,625
	2,230	9,699	548,916	5,635	6,863	170,996	71,564	"	34,856
Tilsammen efter 6 Stkr. Fisk pr. Vog, 3,293,496 Stkr.						Samlet Bruttoværdi 227,416 Spd.			

B. For Qværnæs.

	Antal Baadlag.	Mandskab.	Fisk i Vøgetal.	Tønder Tran.	Tønder Rogn.	af Bruttoværdi tilsammen.
1861	193	1,276	72,478	750	550	24,488 Spd.
1862	184	1,216	91,600	1,104	916	40,195 —
1863	226	1,400	77,734	750	705	39,200 —
1864	212	1,341	85,923	903	782	38,640 —
1865	258	1,534	135,993	1,392	1,350	79,408 —
	1,073	6,767	463,728	4,899	4,303	221,931 —
Reduceret til Antal Fisk a pr. Vog 6 Stkr. 2,782,931 Stkr.						

Middeltallet udgjør saaledes for Edö, Baadlag 446, Mandskab 1,940; for Qværnæs, Baadlag 215, Mandskab 1,353.

Romsdal.

	Antal Baade.	Antal Fiskere.	Antal Fisk.	Fisken er udbragt til			Samlet Værdi.
				Klipfisk.	Tran.	Rogn.	
1861	145	1,010	260,000	15,600 Voger.	433 Tdr.	433 Tdr.	22,000 Spd.
1862	150	988	585,000	34,000 —	975 —	961 —	61,000 —
1863	155	1,055	361,000	19,964 —	447 —	437 —	39,700 —
1864	171	1,143	540,000	30,186 —	754 —	728 —	54,163 —
1865	228	1,425	893,000	50,000 —	1,475 —	1,166 —	90,905 —
Totalfangst af Skrei i Femaaret				2,639,000 Stkr.	Total Pengeværdi		268,000 Spd.

I Forbindelse med sin Opgave oplyser Fogden i Nordmøre, at endeel Fiskere fra søndre Thronhjems Amt deltagte i Fisket, hvorhos han udtaler den Formening, at der som Omkostning ved Udrustning og Slitage paa Börnskab maa fradrages for Garnfiskernes Vedkommende $\frac{1}{3}$ Deel og for Linefiskerne $\frac{1}{4}$ Deel af, hvad Productet udbringes til.

Nogen tilsvarende Opgave er ikke meddelt af Fogden i

Søndmøre, og de medfølgende Beretninger fra dette Districts Lensmænd levere heller intet fuldt brugbart Materiale til Affattelse af en saadan.

Nedenstaaende Opgave, der er et Uddrag af Lensmændenes Beretninger, er saa fuldstændig, som jeg efter Omstændighederne seer mig istand til at meddele den:

District.	Aar.	Torsk.	Tran.	Rogn.	Værdi.
Herø	1861	21,875 Voger.	787 Tönder.	612 Tönder.	33,800 Spd.
	1862	13,250 —	486 —	378 —	22,360 —
	1863	13,125 —	472 —	368 —	23,745 —
	1864	14,062 —	506 —	395 —	27,400 —
	1865	15,625 —	562 —	437 —	28,250 —
Volden	1861	10,000 —	360 —	280 —	16,400 —
	1862	6,000 —	216 —	168 —	12,780 —
	1863	6,250 —	225 —	175 —	14,390 —
	1864	9,375 —	337 —	262 —	18,291 —
	1865	9,375 —	337 —	262 —	18,291 —
Vanelven	1861	— —	— —	— —	— —
	1862	— —	— —	— —	— —
	1863	— —	— —	— —	— —
	1864	31 —	— —	— —	36 —
	1865	95 —	— —	— —	86 —
Borgund	1861	65,250 —	2,350 —	1,827 —	107,060 —
	1862	16,925 —	577 —	449 —	34,138 —
	1863	18,947 —	682 —	530 —	42,693 —
	1864	41,712 —	1,668 —	1,168 —	84,667 —
	1865	51,106 —	2,046 —	1,433 —	103,788 —
Örskoug	gjennem-	snitlig			7,573 —
Harham	1861	27,500 —	990 —	750 —	45,000 —
	1862	40,200 —	1,447 —	1,500 —	87,495 —
	1863	23,760 —	855 —	576 —	54,188 —
	1864	65,125 —	1,271 —	1,477 —	70,516 —
	1865	59,650 —	2,147 —	1,570 —	116,166 —
Ulfsteen	1861	14,375 —	517 —	402 —	23,561 —
	1862	8,726 —	314 —	244 —	18,583 —
	1863	9,437 —	340 —	265 —	21,732 —
	1864	14,375 —	517 —	402 —	28,096 —
	1865	10,875 —	391 —	303 —	21,255 —
Hjørundfjord	1861	5,610 —	234 Tdr. Lever	156 —	8,145 —
	1862	3,792 —	169 — "	105 —	6,996 Spd. 24 β
	1863	3,288 —	122 — "	110 —	6,902 — 96 -
	1864	3,654 —	160 — "	120 —	6,119 — 48 -
	1865	5,820 —	242 — "	230 —	10,444 — " -
Dahle . . gennem-	snitlig	187 $\frac{1}{2}$ —	— —	— —	340 — " -

Hvor høit Almuen vurderer det heromhandlede Fiske, fremgaar klarligen af den høie Roerslön, der ydes Leiefolk, i hvilken Henseende Fogden i Söndmöre oplyser, at Lönnen i det sidste Aar i hans District har steget pr. Mand til 36 Spdlr. uden Kost og til 26 Spdlr. med Kost.

Vaarsildfiskeriet foregaar nutildags kun paa det til Vanelven og Herö stödende Hav.

Det har i Femaaret viist sig aarvist, idet Silden til samme Tid paa Aaret har sögt hen til de samme Gydepladse. I Gjennemsnit kan Udbyttet regnes til 25,000 Tönder om Aaret. Fra mange Egne i Districtet söges nu hen til dette Fiske, der först i den senere Tid ret har draget Opmærksomheden til sig, og som man regner paa vil under gunstige Veirforholde kunne blive af megen Betydenhed.

Ved at omtale Vaarsildfiskeriet skal jeg forresten oplyse, at der i 1864 og 1865, og især i det förstnævnte Aar, ved Juletider viste sig større Masser af Sild ved Havkysterne af Nordmöre og Romsdalen, men at uheldige Veirforholde bevir-

kede, at deraf kun blev fanget en Ubetydelighed. Denne Sild var af en god Qvalitet; der hersker forresten i Districtet delte Meninger om, til hvilken Sort den er at henregne, idet Nogle mene, at den er den almindelige Vaarsild, som den skal ligne i Ydre, naar kun undtages, at den er mindre, medens Andre paastaae, den maa henføres til en egen fra den almindelige Vaar- og Sommersild forskjellig Sort. Man har her i Districtet god Forhaabning om, at denne Sild vedblivende vil stöde til Kysten. Gjør den det, og i samme Mængde som i de 2de nævnte Aar, vil, nu da man er forberedt paa dens Komme, Fangsten deraf blive af stor Betydenhed — forudsat Veiret ikke lægger altfor store Hindringer i Veien for samme.

Sommersildfiskeriet er ikke aarvist i noget engere District. Det har paa flere Steder slaet godt til i Femaaret og har paa Grund af de høie Priser, der undertiden har gaaet op til 5 a 6 Spdlr. pr. Tönde lös, været meget indbringende for Almuen. Mindst heldigt har i Perioden dette Fiske været i Nordmöre.

Til Oplysning om Udbyttet i det forløbne Femaar af heromhandlede Fiskeri, umedregnet hvad der er forbrugt i Districtet, har Fogden i Nordmöre leveret følgende Opgave:

	Aure.		Edö.		Qværnæs.		Gimnæs.		Stangvik.		Surendal.	
	Tdr.	Værdi.	Tdr.	Værdi.	Tdr.	Værdi.	Tdr.	Værdi.	Tdr.	Værdi.	Tdr.	Værdi.
1861	6500	9000										
1862	6700	10000	8000	20000	6000	11000	6000	9000	1000	1200	100	150
1864	4000	8000	1000	2000	} 5000	10000						
1865	3000	6000	200	400								

I alt 47,500 Tönder til Værdi 86,750 Spdlr., hvoraf paa 1862 allene 27,800 Tönder til 51,350 Spdlr. eller omtrent 16,000 Spd. mindre end anslaaet for det foregaaende 5 Aars Skifte. Fogden i Romsdal regner den Indtægt, som Sommersildfiskeriet i Femaaret har indbragt Fogderiets Almue til mindst 100,000 Spdlr., foruden hvad der er medgaaet til Husholdningerne, hvilket af ham ansættes til 5 % af Fangsten — en Ansættelse, der efter min Mening er meget for lav; vel forbruges i Districterne idetheletaget kun Sild af ringere Qvalitet, men af saadan dog i større Masser. Fogden i Söndmöre meddeler i sin Beretning ingen speciel Oplysning om Udbyttet i Perioden af Sommersildfiskeriet i hans District.

Af Lensmændenes Beretninger har jeg uddraget følgende vistnok meget ufuldstændige Opgave:

		Tönder	Værdi.
Örskoug	1861.	4000 Tdr.	4000 Spd.
—	1862.	-	-
—	1863.	-	-
—	1864.	1000	2000
—	1865.	-	-
Ulfsteen	Ikke opgivet.		
Vanelven	1861.	Ikke opgivet.	
—	1862.	-	-
—	1863.	mislykket.	

Vanelven	1864.		400 Spd.
—	1865.		9730 —
Hjørundfjord.	Ikke opgivet.		
Sunelven	1861.	} Intet.	
—	1862.		
—	1863.		
—	1864.		
—	1865.	200 Tdr.	280 Spd.
Dahle	1861.	400 —	400 —
—	1862.	400 —	400 —
—	1863.	Ikke opgivet.	
—	1864.	700 —	700 —
—	1865.	350 —	800 —
Harham	Ikke opgivet.		
Herö	1861.	1600 —	1800 —
—	1862.		
—	1863.		
—	1864.		
—	1865.	4800 —	16,800 —
Borgund	1861.	} ubetydeligt.	
—	1862.		
—	1863.	nogle tusinde Tdr.	
—	1864.		
—	1865.		40—50 Spd. pr. Lod.

Skoue	1861	} ubetydeligt.	
—	1862		
—	1863		
—	1864		} . . . 40—50 Spd. pr. Lod.
—	1865		

Sommersildfiskeriet bringer vistnok endeel Penge ind, men jeg anseer det dog tvivlsomt, om Deeltagerne deri i Gjennemsnit have nogen Fortjeneste deraf; de Redskaber, der bruges ved dette Fiskeri, ere tildeels kostbare, i hvilken Henseende bemærkes, at Notbruget i den senere Tid har tiltaget i en ganske mærkelig Grad, og hvad der især maa komme i Betragtning, Fiskeriet berøver Indhøstningen, paa hvis travleste Tid det i Regelen forefalder, mange fornødne Kræfter.

Meget ofte ialfald er det Tilfældet, at alene det Tab, Vedkommende paa Grund af Fiskeriet lide ved ikke at faa sin Avling betimelig indbjerget, overstiger den modsvarende Pengegevinst, de have af dette.

Udbyttet i Perioden af Saltvandsfiskeriet, udenfor Skrei- og Sildefiskeriet, kan jeg paa Grund af manglende Materialier ikke ansætte til bestemt Værdi.

Antagelig har Seifisket i Gjennemsnit slaaet mindre godt til i den forløbne Femaarsperiode, hvorimod i denne det saakaldte Bankfiskeri, der forøvrigt hovedsageligen har været drevet ved Udrustning fra Aalesund, har taget betydeligt Opsving.

Det inden Districtet faldende Hummer- og Østersfiskeri indbringer neppe Almuen store Summer.

At ialfald Østersfiskeriet ved omhyggelig Behandling af Bankerne kunde blive af Betydenhed for Districtet er vist ikke at tvivle om.

Nogen væsentlig Forandring vides ikke i Femaaret at være indført med Hensyn til Fiskens Tilvirkning eller dens Fangst.

Lax fanges det hele Amt over saavel langs Kysten som i de større Elve. Udbyttet af Laxefiskeriet er ikke saa ringe; den største Fangst falder i Nordmøre, hvor Fogden antager der i de sidste 5 Aar er fisket:

Sundal	1600	Vog
Thingvold	700	—
Gimnæs	400	—
Aure	730	—
Surendal	1000	—
Stangvik og Halse	250	—
	4680	Vog

altsaa omtrent 500 Vog mindre end efter forrige Beretning.

Tilsvarende Opgaver for de andre Fogderier seer jeg mig ikke istand til at meddele.

Forøvrigt oplyser Fogden i Romsdal, at Districtets vigtigste Laxefiskerier, Raumaelv og Erisfjordelv, ere bortforpagtede til Englændere, det førstnævnte for 329 Spd. og det sidstnævnte for 390 Spd. om Aaret. Paa de fleste Steder i Districtet klages over Laxefangstens aarlige Aftagen.

I Femaarsperioden ere gjorte flere Forsøg med kunstig Formerelse af Lax, men idetheletaget med ringe Held. I samme Periode ere flere Fiskefredningsforeninger oprettede, nemlig i Romsdalen: Raumaelv og Erisfjordelv, og i

Nordmøre: Sundalselv og Lilledalselv samt Surendal, Søia- og Bæverfjordelv.

I Maaden at fange Lax paa er, saavidt vides, ikke foregaaet nogen Forandring i Femaarsperioden uden i Elve, der ere bortforpagtede til Englændere; disse fiske alene med Stang og Flue.

Bjergværksdrift.

I Districtet drives intet Bjergværk; paa flere Malmanvisninger, hvoraf nogle paa Jernmalm ansees lovende, er i den senere Tid tagen Skjærpeseddel.

Fabrikker.

Fremdeles er det Tilfældet, at i Amtsdistrictet kun findes faa Anlæg, der fortjene Navn af Fabrikker.

I Halse paa Nordmøre haves en Træoliefabrik, hvorved aarligen skal produceres ca. 650 Tønder Træolie og Tjære.

I Qværnæs i samme Fogderi findes et større Ölbyggeri.

I Romsdal haves 3 Teglværker, hvoraf 2 i Gryten og 1 i Veø, hvorhos i sidstnævnte Præstegjeld ogsaa haves et Kalkbrænderi, der antageligen, drevet med Kraft, vilde blive meget indbringende for Eieren, da den Kalk, der vindes deraf, er af fortrinlig Godhed.

Den i min forrige Beretning omhandlede Pulvergjødningsfabrik i Bolsö, drives ikke længere.

Væveriet og Farveriet i Borgund paa Søndmøre er fremdeles i Virksomhed; det sysselsætter for Tiden 2 Mestere og 50 a 60 Arbeidere og producerer aarligen Varer til en gennemsnitlig Værdi af 40,000 Spd. Productet afsættes efter vedkommende Lensmands Opgivende for en Deel til Sverige, men gaar dog for største Delen til Kjøbstæder inden Riget.

I sidstnævnte Præstegjeld haves 1 Ölbyggeri og 2 Reeb-slagerbaner.

Teglbryggeriet i Sökelven har ikke været i Drift i Periodens sidste Aar.

I Volden haves fremdeles et Bogtrykkeri.

Paa mange Steder i Districtet haves Kornmøller, men kun faa af disse ere af nogen Betydenhed.

Fremdeles er det Tilfældet, at i Districtet ikke findes noget Brændeviinsbrænderi.

Binæringer.

Huusfliden antages omtrent at staa paa samme Fod, som ved forrige Periodes Udgang. Idetheletaget fabrikeres i Hjemmet de til Familiens Behov fornødne Gang- og Sengklæder. Fra flere Thinglæge afsættes endeel Vadmel og Værken. Prisen paa Vadmel er i Femaaret steget til 48 Skill. og derover pr. Alen. Den Uld, der benyttes til hjemvirkede Tøier, antages udelukkende at være hjemmeavlet, medens indkjøbt Maskingarn for meste Delen ialfald benyttes til Vævning af Bomuldsvarer.

I de Districter, hvorfra drives Fiskeri, bindes de fornødne Fiskegarn og for en Deel spindes ogsaa Traaden dertil.

Det simplere Bohave ligesom Gaardsredskaber forfærdiger i Regelen hver Bonde selv.

Forøvrigt gives i hvert Thinglag Haandværkere, saasom Snedkere, Tømmermænd, Skomagere, Skræddere, der reise om fra Huus til Huus. De, der drive Smedeprofessionen som Haandværk, arbeide i Regelen kun i eget Hjem.

I de Districter, der have Naaleskov af nogen Betydenhed, fabrikeres en Mængde Stav til Sildetönder ligesom ogsaa for en stor Deel selve Tönderne.

Fogden i Nordmøre oplyser, at man i Surendal og Stangvik er begyndt med at levere Töndestav af Birk og Or. Oparbeidelse af Kasser til Forsendelse af Klipfisk foregaar, saavidt jeg veed, kun for en ganske ringe Deel i Landdistrictet.

I enkelte Districter, forsaa vidt fortjener maaske især at nævnes Næsset i Romsdal, danner Forfærdigelsen af Töndebaand en ikke ubetydelig Gjenstand for Huusfliden.

Paa flere Steder tilvirkes Potaske; men antageligen har Tilvirkningen deraf aftaget meget i den senere Tid.

I Vestnæs, Romsdals Fogderi, drives lidt Skibsbyggeri; som det synes er denne Virksomhed i Tiltagende inden Thinglaget. Fogden oplyser at der er bygget i sidste Periode:

1 Skonnert drægtig . . .	25½	Com.-Læster,
4 Slupper — tilsam.	91½	—
1 Jagt — . . .	32	—
2 Sköiter — . . .	37	—
1 Galeasjagt — . . .	33	—

hvorhos han bemærker, at man ved Femaarets Slutning næsten havde færdigt Skroget af et større Skib paa omtrent 120 Læster, der bygges for et Handelshuus i Bergen. De byggede Fartöier, der samtlige have været af Furru, roses for deres Soliditet, smukke Construction og gode Seilads.

Arbeidsstokken angives af Fogden til 16 a 20 Mand, og Daglønnen til omkring 60 Skill.

I Nordmøre er efter Beretning fra Fogden i Femaaret bygget 10 Fartöier med en samlet Drægtighed af 80 Com.-Læster, nemlig:

i Thingvold 1 drægtig	12	Læster.
i Qværnæs 1 —	6	—
i Stangvik 6 —	50	—
i Halse 2 —	12	—

I Sunelven paa Söndmøre er i Femaaret bygget 3 Jagtfartöier, hvert af omtrent 4 a 500 Tönders Drægtighed.

Baadbyggeri drives i alle Amtets Fogderier, men især paa Nordmøre og Söndmøre.

Som oplyst i min forrige Beretning indskrænker Jagten sig hovedsageligen til Fuglevildt samt Harer, hvorhos aarligen fældes endeel Björne, Ulve, Gauper, Ræve, Sælhundede, Odere og Reen.

At tilfølge den Kongelige Resolution af 31te Decbr. 1864 Jagt paa Hjort saagodtsom ganske vil ophöre i et Tidsrum af

5 Aar, fra og med 1865, har jeg fundet her at burde beröre; denne Resolution udvider nemlig for Amtsdistrictets Vedkommende Fredningstiden for Hjort i nævnte Tidsrum til det hele Aar.

Antallet af Landhandlere og Gjestgivere i Amtet udgjorde ved Udgangen af 1865: i Nordmøre 8, i Romsdal 8 og i Söndmøre 20.

Derhos have i Nordmøre 10 Handelsmænd, der drive Forretninger efter Bevillinger udfærdigede i Overensstemmelse med Lov af 28de September 1857.

Hovedgjenstandene for Udførsel er tidligere omhandlet. Hovedmassen af den vigtigste, Fiskevarer, Sild og Fisk med Tran og Rogn, gaar til indenrigske Kjøbstæder og udskibes for en stor Deel derfra til Udlandet. Handel med Varer, hvis Omsætning er fri, drives af Adskillige i ikke ubetydeligt Omfang.

Amtets Marked paa Veblungsnæs i Gryten, hvilket Marked holdes i Begyndelsen af hvert Aars October Maaned, har en ikke ubetydelig Sögning. Aar om andet kan man regne Gjesternes Antal til omkring 4000 Mennesker, fra Nabobygderne i Romsdalen, fra Söndmøre, Nordmøre og det nordligste Gudbrandsdalen. Om Markedsgjæsterne bemærker Fogden, at Opændingerne fra Gudbrandsdalen synes at udgjöre en voxende Andeel — som Fogden antager, en Virkning af den allerede udförte Omlægning af Romsdalsvejen.

Antallet ved Markedet af de Handlende, der have erlagt Handelsafgift, udgjorde efter Fogdens Opgivende:

i 1861	18
i 1862	17
i 1863	25
i 1864	21
i 1865	13

tilsammen 94 Stkr.,

i Gjennemsnit om Aaret, altsaa 19, medens det gjennemsnitlige Antal af lignende Handlende i Femaaret 1856 var 21.

Særskilt til Brændevinshandel ved Markedet havde Bevilling:

i 1861	2
i 1862	2
i 1863	2
i 1864	3
i 1865	3

I hvert af Aarene 1856—1860 udgjorde Brændevinshandlernes Antal 3.

Fogden formener, at Fylderiet ved Markedet er i Aftagende. Over de Landmands- og Söproductur, som til Markedet har været indfört i det forløbne Femaar, har Fogden leveret følgende Opgave:

Vareslags.	1861.		1862.		1863.		1864.		1865.	
	Vare- mængde	Værdi. Spd.	Vare- mængde	Værdi. Spd.	Vare- mængde	Værdi. Spd.	Vare- mængde	Værdi. Spd.	Vare- mængde	Værdi. Spd.
Baandstager . . . . . Stkr.	38,500	192	32,500	162	26,000	130	5,000	20	5,000	25
Birkeved ($\frac{1}{2}$ Alen) . . . Fav.	31 $\frac{1}{2}$	38	15	16	24	29	27	32	17	20
Blikkenslagerarbeide . . .	"	40	"	"	"	206	"	120	"	"
Heste . . . . . Stkr.	351	8,775	269	8,070	206	7,210	216	7,560	270	6,750
Karder . . . . . Dusin.	24	48	"	"	69	138	10	24	"	"
Karve, ... Vog.	114 $\frac{1}{2}$	114	70	77	33	33	17	20	20	36
Kaal, stort Hundrede (120 Stkr.)	103	82	63	50	154	293	96	82	89	55
Kister . . . . . Stkr.	94	113	83	99	85	127	153	245	164	295
Kjød, ferskt. . . . . Bpd.	381	190	304	152	280	149	403	201	303	151
— saltet . . . . . —	57	46	80	72	157	126	72	58	33	26
Messingarbeide	"	65	"	"	"	380	"	112	"	"
Næver . . . . . Vog.	5,220	1,566	3,192	1,277	3,500	1,283	4,333	1,842	3,818	1,718
Nödder . . . . . Tdr.	7	35	23	103	"	"	"	"	"	"
Ost . . . . . Bpd.	411	329	542	271	600	480	946	568	1,077	862
Plouge . . . . . Stkr.	73	146	40	80	90	180	47	85	61 $\frac{1}{2}$	134
Poteter . . . . . Tdr.	206	124	75	60	160	128	125	225	166	116
Sild, saltet . . . . . —	334	1,069	427	1,281	956	3,059	538	1,291	274	986
Smör . . . . . Bpd.	397	834	249	573	349	663	297	653	350	735
Spidsslæder . . . . . Stkr.	24	192	8	80	31	232	13	130	26	260
Tjære . . . . . Tdr.	86	344	121 $\frac{1}{2}$	595	130	520	104	442	113	441
Torsk . . . . . —	28	56	17	34	13	34	54	108	10	24
Tran, saltet . . . . . —	26	520	17 $\frac{1}{2}$	385	19 $\frac{1}{2}$	309	37	629	20	520
Træsband og Kar . . . . . Stk.	45	90	59	83	31	37	29	14	66	33
Törfisk . . . . . Vog.	358	251	364	327	860	717	2,783	1,885	711	533
Vadmel . . . . . Alen.	3,155	1,104	2,667	1,067	4,070	1,492	3,558	1,364	2,851	1,140
Værken . . . . . —	3,100	672	3,714	743	2,418	504	1,528	356	1,997	478
Qveite, saltet . . . . . Tdr.	63	252	91	318	21 $\frac{1}{2}$	97	30	108	30	108
Æbler . . . . . —	181	434	172	413	16 $\frac{1}{2}$	49	18	65	7 $\frac{1}{2}$	22

Tabel

over Gjennemsnitsprisen paa de foranførte Varer.

Vareslags.	1861.	1862.	1863.	1864.	1865.
Baandstager	5 Spd. pr. 1000	5 Spd. pr. 1000	5 Spd. pr. 1000	4 Spd. pr. 1000	5 Spd. pr. 1000
Birkeved ($\frac{1}{2}$ Alen)	$1\frac{1}{2}$ — - Favn	$1\frac{1}{10}$ — - Favn	$1\frac{1}{2}$ — - Favn	$1\frac{1}{2}$ — - Favn	$1\frac{1}{2}$ — - Favn
Blikkenslagerarbeide					
Heste	25 — - Stkr.	30 — - Stkr.	35 — - Stkr.	35 — - Stkr.	25 — - Stkr.
Karder	2 — - Dus.		2 — - Dus.	$2\frac{2}{5}$ — - Dus.	
Karve	1 — - Vog	$1\frac{1}{10}$ — - Vog	1 — - Vog	$1\frac{1}{2}$ — - Vog	$1\frac{2}{5}$ — - Vog
Kaal	$\frac{4}{5}$ Spd. - 120 Stkr.	$\frac{4}{5}$ Spd. - 120 Stkr.	$\frac{9}{10}$ Spd. - 120 Stkr.	102 Sk. - 120 Stkr.	74 Sk. - 120 Stkr.
Kister	$1\frac{1}{2}$ — - Stk.	$1\frac{1}{2}$ — - Stk.	$1\frac{1}{2}$ — - Stk.	$1\frac{3}{5}$ Spd. - Stk.	$1\frac{4}{5}$ Spd. - Stk.
Kjöd, ferskt	60 Skill. - Bpd.	$\frac{1}{2}$ — - Bpd.	64 Sk. - Bpd.	$\frac{1}{2}$ — - Bpd.	$\frac{1}{2}$ — - Bpd.
— saltet	96 - - -	$\frac{9}{10}$ — - -	96 - - -	$\frac{4}{5}$ — - -	$\frac{4}{5}$ — - -
Messingarbeide					
Næver	36 - - - Vog	$\frac{2}{5}$ — - - Vog	44 - - - Vog	51 Sk. - - - Vog	54 Sk. - - - Vog
Nödder	5 Spd. - Td.	$4\frac{1}{2}$ — - Td.			
Ost	96 Skill. - Bpd.	$\frac{1}{2}$ — - Bpd.	$\frac{4}{5}$ Spd. - Bpd.	$\frac{3}{5}$ Spd. - Bpd.	$\frac{4}{5}$ Spd. - Bpd.
Plouge	2 Spd. - Stk.	2 — - - Stk.	2 — - - Stk.	$1\frac{4}{5}$ — - - Stk.	$2\frac{1}{5}$ — - - Stk.
Poteter	$\frac{3}{5}$ Spd. - Td.	$\frac{4}{5}$ — - - Td.	$\frac{4}{5}$ — - - Td.	$\frac{4}{5}$ — - - Td.	$\frac{7}{10}$ — - - Td.
Sild, saltet	$3\frac{1}{5}$ — - - Td.	3 — - - Td.	$3\frac{1}{5}$ — - -	$2\frac{2}{5}$ — - -	$3\frac{2}{5}$ — - -
Smör	$2\frac{1}{10}$ — - Bpd.	$2\frac{3}{10}$ — - Bpd.	$1\frac{9}{10}$ — - Bpd.	$2\frac{1}{5}$ — - Bpd.	$2\frac{1}{10}$ — - Bpd.
Spidsslæder	8 — - - Stk.	10 — - - Stk.	$7\frac{1}{2}$ — - - Stk.	10 — - - Stk.	10 — - - Stk.
Tjære	4 — - - Td.	$4\frac{9}{10}$ — - Td.	4 — - - Td.	$4\frac{1}{4}$ — - Td.	$3\frac{9}{10}$ — - Td.
Torsk, saltet	2 — - - —	2 — - - —	$2\frac{2}{5}$ — - -	2 — - - —	$2\frac{2}{5}$ — - -
Tran	20 — - - —	22 — - - —	16 — - - —	17 — - - —	26 — - - —
Træspand og Kar	2 — - - Stk.	$1\frac{2}{5}$ — - Stk.	$1\frac{1}{5}$ — - Stk.	$\frac{1}{2}$ — - Stk.	$\frac{1}{2}$ — - Stk.
Törfisk	$\frac{7}{10}$ — - - Vog	$\frac{9}{10}$ — - - Vog	$\frac{6}{5}$ — - - Vog	$\frac{2}{5}$ — - - Vog	$\frac{3}{4}$ — - - Vog
Vadmél	42 Skill. - Alen	48 Skill. - Alen	44 Sk. - Alen	46 Sk. - Alen	48 Sk. - Alen
Værken	26 - - - —	24 — - - —	25 - - - —	28 - - - —	29 - - - —
Qveite, saltet	4 Spd. - Td.	$3\frac{1}{2}$ Spd. - Td.	$4\frac{1}{2}$ Spd. - Td.	$3\frac{2}{5}$ Spd. - Td.	$3\frac{2}{5}$ Spd. - Td.
Æbler	$2\frac{2}{5}$ — - -	$2\frac{2}{5}$ — - -	3 — - - —	$3\frac{2}{5}$ — - -	3 — - - —

Om Opgaven forklarer forresten Fogden, at den støtter sig til Optegnelser, som under Markedet har været førte; de i Opgaven opførte Qvanta af saltet Sild formener han at være i temmelig betydelig Grad ufuldstændige og for smaa. Af Handelsgjenstande antager Fogden, at kun en uvæsentlig

Deel er gaaet uafhændet hjem, undtagen maaske enkelte Heste.

De vigtigste Kjøbmands- eller Fabrikvarer som i de sidste 5 Aar førtes til Markedet udgjorde efter Meddelelse til Fogden fra Toldvæsenet:

	1861.	1862.	1863.	1864.	1865.
Bomuldsgarn	13,813 Pd.	7,546 Pd.	3,348 Pd.	641 Pd.	1,850 Pd.
Bomuldslærred	4,772 -	3,619 -	3,254 -	1,050 -	1,415 -
Andre Bomuldsvarer	6,618 -	6,859 -	7,153 -	7,456 -	4,358 -
Brændeviin	6,798 Potter	5,320 Potter	7,498 Potter	6,606 Potter	4,600 Potter
Caffe	17,351 Pd.	13,948 Pd.	15,957 Pd.	13,494 Pd.	7,988 Pd.
Hamp	Ikke opgivet.	2,437 -	1,828 -	2,623 -	493 -
Jern i Stænger	9,512 Pd.	3,666 -	10,496 -	4,538 -	2,100 -
— i Støbegods	8,417 -	10,000 -	24,322 -	22,225 -	8,000 -
— andet poleret	398 -	—	452 -	304 -	—
— upoleret	1,125 -	2,968 -	4,849 -	3,441 -	2,621 -
Kornvarer, Byg	210 Tdr.	175 Tdr.	522 Tdr.	998 Tdr.	328 Tdr.
Rug	231 -	67 -	185 -	66 -	30 -
Meel af Byg og Rug	16,430 Pd.	1,956 Pd.	1,286 Pd.	12,780 Pd.	2,520 Pd.
— - Hvede					
Lin	212 -	420 -	646 -	—	—
Lingarn	1,313 -	935 -	2,394 -	2,689 -	1,068 -
Linnævneder	200 -	555 -	340 -	1,998 -	1,744 -
Læder	4,657 -	9,188 -	11,259 -	4,799 -	5,670 -
Rosiner	—	—	—	259 -	—
Sirup	2,915 -	2,446 -	5,502 -	2,450 -	2,410 -
Salt	244 Tdr.	540 Tdr.	571 Tdr.	350 Tdr.	103 Tdr.
Silkevarer	96 Pd.	82 Pd.	155 Pd.	112 Pd.	137 Pd.
Stentøi	4,071 -	4,055 -	7,460 -	11,914 -	8,900 -
Stry	—	350 -	1,386 -	4,714 -	190 -
Sukker, raffineret	6,647 -	6,519 -	8,787 -	7,021 -	4,256 -
— raat	3,542 -	1,956 -	2,060 -	1,220 -	1,351 -
Svedsker	—	—	—	240 -	—
Sæbe	1,079 -	1,118 -	2,403 -	1,515 -	305 -
Tobak, Blade	3,987 -	3,571 -	2,956 -	2,689 -	944 -
— Røgtobak	—	232 -	193 -	253 -	124 -
Uldvarer, hel og halvuldne	4,733 -	3,878 -	5,461 -	4,520 -	4,393 -
Viin	2,800 Potter	2,440 Potter	4,619 Potter	3,268 Potter	2,015 Potter
Øl	4,012 -	3,500 -	7,522 -	3,300 -	3,335 -

Fogden beretter, at det i Almindelighed antages, at omtrent $\frac{1}{4}$ Deel af de i Opgaven omhandlede Varer gaar uafhændet tilbage; men ved Siden deraf oplyser han, at i sidste Femaar mange af de betydeligste Artikler bleve helt udsolgte.

Videre bemærker Fogden, at han mere og mere kommer til at antage, at Markedet, især for det Præstegjeld, hvori det holdes, er til større Skade end Gavn, blandt Andet ved det Arbeidskraftstab, som reiser sig af, at de fleste voxne Medlemmer af hver Familie tilbringe flere Dage ved Markedet, medens paa den anden Side Adgang til paa anden Maade uden stor Uleilighed at faa afhændet sine Producter ikke mangler Grytens Præstegjeld mere end de nærliggende.

Om Amtsdistrictets Tilstand i Almindelighed.

Spørgsmaalet om Districtet har gaaet fremad i Velstand, tror jeg maa besvares bekræftende.

Det er ganske utvivlsomt Tilfældet med de Districter, hvis Befolkning for nogen væsentlig Deel ernærer sig ved Fiskeri — en naturlig Følge af, at dette i Tidsrummet gennemsnitlig har slaaet godt til, og af de høie Priser paa dets Producter.

Hvad derimod angaar flere af de Districter, hvori Jordbruget mere udelukkende er Hovednæringsvei, stiller Spørgsmaalets Besvarelse sig vanskeligere. Vist er det, at de respektive Districter i oeconomisk Henseende have gaaet meget tilbage i Periodens 2de sidste for Landmanden temmelig mislige Aar, der nödvendigjorde usædvanlig stort Kornindkjøb og derved bragte Befolkningen i megen Pengeforlegenhed.

Jeg er dog mest tilbøielig til at tro, at den oeconomiske Tilstand i de fleste indre Districter saa nogenlunde stod paa samme Punct ved Periodens Slutning, som ved dens Begyndelse og at Tilstanden overhovedet mere har Skinnet af at være en pecuniær Tilbagegang end at det i Virkeligheden forholder sig saa. Vel have de 2de nævnte Aar for den større Deel af Jordbrugerne været trykkende og tunge Trængselsaar; men den herværende Almue veed i saadanne at indskrænke sine Fornödenheder og at hjælpe sig med mærkelig Lidet.

Hvad dernæst betræffer den af Landmanden i Perioden stiftede Gjeld, da turde samme, vel overveiet, ikke saa meget overskyde hvad Jorden i Periodens Løb ved Rydning og Forbedring har vundet i Productionsevne og derved i reel Værdi

hvorhos her heller ikke maa sættes ud af Betragtning den Vinding, som et forbedret Stel ogsaa i andre Retninger har indbragt og vil indbringe ham. At Landdistrictet i sidste Femaar har tiltaget i Folkemængde og at i samme Tidsrum dets Besætning af Huusdyr idetheletaget er forøget, er neppe at betvivle. Til Oplysning i saa Henseende ville tjene følgende Angivelser, der ere Uddrag af de statistiske Opgaver for Aarene 1855 og 1865.

	1855	1865
Folkemængde	82,683 . .	93,280.
Heste . . .	8,870 . .	9,140.
Kvæg . . .	72,622 . .	77,092.
Faar . . .	153,042 . .	170,232.
Gjeder . . .	40,048 . .	25,138.
Sviin . . .	7,373 . .	7,333.

Ifølge samme Opgaver udgjør Avlingen af Korn og Potetes i hvert af de nævnte Aar:

	i 1855	1865
Rug . . .	1,509 . .	629.
Byg . . .	39,849 . .	33,710.
Blandkorn .	30,545 . .	25,078.
Havre . . .	223,432 . .	224,201.
Potetes . .	174,017 . .	226,614.

Paalideligheden af Opgaverne for 1865 over Besætning og Avling turde forøvrigt være tvivlsom, i hvilken Henseende jeg skal bemærke, at Bønderne, staaende i den Formening, at Opgaverne vilde blive lagte til Grund for den nye Matrikulering, gennem de Oplysninger, de til samme have meddeelt, ganske almindeligviis have søgt at nedsætte Værdien af deres Brug saameget som muligt.

Levemaaden i Districtet er idetheletaget høist tarvelig og vistnok langt tarveligere end ønskeligt er.

Med Fogden i Romsdal antager jeg, at Kosten endog uden større Omkostning kunde, ved et skjønssommere Stel og bedre Valg af Fødemidler, være mere nærende og sund. Fra mange Kanter hører man Beklagelse over at Huusmødrene i flere Retninger forstaa sig saa lidet paa Huusstellet.

Som ogsaa bemærket af nysnævnte Foged boer Landbefolkningen i Almindelighed taget i gode Huse; i den senere Tid ser man jevnlig ældre Bygninger gjorde rummeligere ved Ombygning eller Tilbygning og er det derhos en Kjendsgjerning, at fra Nyt af opførte Bygninger ere større og i de fleste Henseender bedre end Bygninger, der skrive sig fra en ældre Tid; ganske almindelig gives Hovedbygningerne 2 Etager og af og til blive Bygningerne tækkede med Tegl istedetfor med Næver og Torv. En beføiet Anke ogsaa mod de nye Bygninger turde det dog være, at Værelserne deri ere for lave. Som oftest forsynes Bygningerne med udvendig, sjelden med indvendig Bordklædning.

Kogeovne af Jern bruges almindeligt, men beklagelig nok finde de, endog hos de mere Velhavende af Almuen, sin Plads ikke i Kjøkkenet, men i Dagligstuen, vistnok en meget uheldig Omstændighed især i Loftstuer, der mere og mere begynde at afløse de rummeligere og luftige Røgstuer.

Kakkelovne saavel af Jern som af Klebersteen ere ganske almindelige.

Almuens Klædedragt, bestaaende hovedsageligen af simple,

hjemmevirkede Stoffe, er i Regelen god og passende for de klimatiske Forholde med deres pludselige Temperaturforandringer.

Udenfor sit Hjem viser Almuesmanden her i Districtet sig altid i anstændig og hel Klædning.

I saadant Pjalteantræk, som ofte sees af Fattige i og omkring Hovedstederne, vil man, bemærker nysnævnte Foged, og visseligen med fuld Sandhed, aldrig her i Egnen see selv, de Fattigste at vise sig udenfor, og neppe nok i sit Hjem.

Qvinderne forestaa udelukkende Huusholdningen og Fjösstellet, ja i enkelte Dele af Amtsdistrictet rögte de endogsaa Hestene.

I Amtsdistrictet haves følgende Brandforsikringsselskaber:

I Romsdal:

Veö Brandforsikringsselskab for Huse, approberet 7de November 1863; men oprettet allerede i 1842.

Husenes Forsikringssum var i 1865 291,420 Spd. 80 Skill. Selskabets Formue er 900 Spd.

Veö Forsikringsselskab for Lösöre; dets Statuter approberedes 30te Mai 1857, men Selskabet traadte først i Virksomhed i 1860. Forsikret deri var ved Udgangen af 1865 for 50,200 Spd. og udgjorde Selskabets Formue da høist 200 Spd.

Næssets Brandforsikringsselskab for Huse; dets Statuter approberedes 20de April 1861.

Om Selskabets Status oplyser Fogden forgjæves at have søgt Oplysning.

Vestnæs Brandforsikringsselskab for Huse; dets Statuter approberedes 1ste September 1865. Forsikringssum 164,263 Spd.

Bolsö Assuranceselskab for Huse; dets Statuter af 1ste Januar 1860 ere ikke approberede. Forsikringssum 76,000 Spd., Formue 450 Spd. Med Foreningen er forbundet en Laaneindretning, ogsaa oprettet 1ste Januar 1860, hvis Statuter imidlertid heller ikke ere approberede. Laaneindretningen virker med en Capital af 4,000 Spd. En Assuranceforening med approberede Statuter af 5te August 1843 har opløst sig.

I Nordmøre:

Surendals, dets Statuter approberedes 10de Juni 1849. Selskabets Forsikringssum udgjör 127,780 Spd. og dets Formue 1,300 Spd.

Stangviks, dets Statuter approberedes 8de Januar 1859. Selskabets Forsikringssum udgjör 126,000 Spd. og dets Formue 680 Spd.

Halses, dets Statuter approberedes 5te December 1859. Selskabets Forsikringssum udgjör 78,060 Spd. og dets Formue 352 Spd. 36 Skill.

Aures, Selskabets Statuter af 2den Februar 1861 ere ikke approberede. Værdien af de hos Selskabet assurerede Bygninger udgjör 88,424 Spd. Selskabets Formue 216 Spd.; det har været i Virksomhed fra 1ste Januar 1862.

Sundals, dets Statuter approberedes 3die Juli 1861; dets Forsikringssum udgjör 80,000 Spd. og dets Formue 350 Spd.

I Söndmøre.

Borgund og Skoue for Huse; dets Statuter approberedes 15de December 1860. Selskabets Forsikringssum udgjorde ved Udgangen af 1865 98,414 Spd. og dets Formue 235 Spd. 115 Skill.

Strandens og Nordalens for Huse; dets Statuter approberedes 12te Februar 1859.

Selskabets Forsikringssum udgjorde ved Udgangen af 1865 98,100 Spd. og dets Formue 30 Spd.

Som bemærket i min forrige Femaarsberetning findes ingen Bygdemagaziner i Söndmöre og Nordmöre. Om Bygdemagazinernes Tilstand i Romsdal ved Udgangen af Aaret 1865 vil nedenstaaende af Districtets Foged meddelte Opgave give fornöden Oplysning:

Hvor beliggende.	Naar oprettet.	I Oplag paa Magazinet.				I udestaaende Fordringer.				Tilsammen.				Beholdning i Penge.		
		Rug Td.	Byg Td.	Bl.korn Td.	Havre Td.	Rug Td.	Byg Td.	Bl.korn Td.	Havre Td.	Rug Td.	Byg Td.	Bl.korn Td.	Havre Td.	Contant	Udlaan	Tilsammen.
Eids Sogn	1818	.	13	.	108	.	24	.	120	.	37	.	228	.	.	Spd. Sk.
Sylte Sogn	16 Jan. 1839	.	.	.	.	.	.	.	.	.	24½	.	108	24 Spd.	.	24 -
Frærens	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	220 43

I Femaaret ere Jordeiendommene faldne betydelig i Pris.

Dette Forhold antages vel for en Deel at skrive sig fra de i Perioden indtrufne for Landmanden mislige Aar og saaledes mere umiddelbart derfra, at flere i deres Pengeforleghed have været nödte tli at skille sig ved sine Eiendomme; men maaske dog end mere fra en Tilbagevirken paa dette District af Eiendommenes Synken i Pris i sydligere Egne.

Mange af Amtets Districter have Sparebanker og udgjöre de deri indsatte Midler, der sikkerligen saagodtsom udelukkende ere indskudte af Landbefolkningen, temmelig betydelige Summer; Indskuddene antages idetheletaget at skrive sig fra Fortjeneste ved Fiskeriet. Störstedelen af de i Byernes Sparebanker indsatte Kapitaler formenes at have samme Kilde og at tilhöre Landbefolkningen.

Fremdeles er det Tilfældet, at grove Forbrydelser her i Districtet kunne ansees som sære Undtagelser.

Tjenestelönnen, der selvfølgelig meget afhænger af Vedkommendes Duelighed, opgives af Fogden i Söndmöre at være for en Dreng fra 50 til 60 Spd. om Aaret og naar han har frit Fiske, fra 12—22 Spd.

Fogden i Romsdal opgiver Tjenestelönnen varierende for en Dreng fra 20—45 Spd. uden Klæder og for en Pige fra 10—20 Spd., ligeledes uden Klæder. — Klæder for Aaret antager samme Foged kunne regnes for en Dreng til 12 a 16 Spd. og for en Pige til omtrent 8 Spd. Ifølge den af Fogden i Nordmöre afgivne Beretning varierer Lönnen i hans District for en Tjenestekarl fra 25—40 Spd. om Aaret og for en Tjenestepige fra 10—16 Spd. Lönnen for Dagarbeidere antages efter Duelighed og Aarstid at variere for en Karl fra 36 til 60 Skill. og for en Kvinde fra 20—36 Skill. pr. Dag.

De sidste Tidens höie Priser paa Fiskeproducter og den deraf fölgende större Sögning til Fiskerierne har vistnok bidraget til at forhöie Tjenestelönnen for Mandfolk og endog til at gjöre det vanskeligt for Gaardbrugerne at faa faste Tjenere, idet nemlig Drengene af Tjenesteclassen finde det mere regningssvarende og iallefald behageligere for sig at være Löskaarle og derved sikre sig Fortjenesten som Leiefolk ved de forefaldende större Fiskerier.

Blive de höie Priser paa Fiskeproducter staaende, vil sikkerligen en væsentlig Forandring indtræde i de til Amtet hørende indre Districters Forholde idet, under Forudsætningen, Befolkningen derfra mere og mere ville komme til at söge sin Næring af Fiskeri. At et saadant Forhold vil blive til Fordeel for Landbruget betvivler jeg höiligen. Erfaring viser paa det Bestemtteste, at Fiskeri og Jordbrug ikke ville kunne forenes; intetsteds staar i Regelen Jordbruget lavere end netop i

de for Fiskeriet beqvemest liggende Districter, hvor gunstige disse end i sig selv kunne være for Jordens Dyrkning; men muligens vil dog den antydede mislige Folge for Udviklingen af Jordbruget i de indre Districter udeblive, hvis Fiskeriet for Befolkningen maatte give et Udbytte mere end tilstrækkeligt til Livets Fornödenheder. Tænkeligt er det dog, at Overskuddet vilde blive anvendt til Jordens Forbedring.

I Femaaret have kun ganske faa Personer her fra Districtet udvandret, saavidt vides kun en Familie bestaaende af 3 Personer fra Volds Thinglag samt 2 ugifte Mænd fra Næset. Alle Fem udvandrede til America.

Almuebogsamlinger findes i de fleste af Amtets engere Districter.

Med Hensyn til Veivæsenet bemærkes, at Amtets Hovedveie udgjöre:

i Nordmöre	15 Miil	11,995 Alen.
i Romsdal	16 —	11,357 —
i Söndmöre	12 —	16,127 —
Tilsammen	45 Miil	3,479 Alen.

I Periodens Löb er af Hovedveie anlagt:

i Nordmöre	Intet.
i Romsdal	1 Miil 14,314 Alen.
i Söndmöre	— — 10,760 —
Tilsammen	2 Miil 7,074 Alen.

hvorhos i Söndmöre Fogderi er anlagt en ny Vei . . . . . 7,623 Alen.

Af Bygdeveie haves:

i Nordmöre	46 Miil	6,122 Alen.
i Romsdal	29 —	6,465 —
i Söndmöre	34 —	13,470 —
Tilsammen	110 Miil	8,057 Alen.

Deraf er i Periodens Löb anlagt:

i Nordmöre	1 Miil	2,000 Alen.
i Romsdal	3 —	10,500 —
i Söndmöre	— —	15,875 —
Tilsammen	5 Miil	10,375 Alen.

Af Bygdeveie ere i Periodens Löb omlagt:

i Nordmöre	— Miil	13,400 Alen.
i Romsdal	2 —	3,923 —
i Söndmöre	— —	10,760 —
Tilsammen	3 Miil	10,083 Alen.

Efter det oven Anförte have Districtets Hoved- og Bygdeveie en samlet Længde af 155 Miil 11,536 Alen. Til nærmere Paaviisning om Veienes Tilstand m. m. ved Udgangen af 1865 meddeles nedenstaaende af Veinspecteurernes Beretninger uddragne Opgave:

Hovedveie.

Formandskabsdistricternes Navne.	Med Hjulredskab ufarbar Vei.	Slet Vei.	Maadelig Vei	Antagelig Vei.	God Vei.	Hele Veiens Længde.	
	Alen.	Alen.	Alen.	Alen.	Alen.	Mil.	Alen.
Nordmøre.							
1. Surendal	-	-	-	-	52,884	2	16,884
2. Rindal	-	-	-	4,500	30,599	1	17,099
3. Stangvik	-	-	-	4,500	14,311	1	811
4. Halse	-	-	-	-	-	-	-
5. Aure	-	-	-	-	-	-	-
6. Edö	-	-	-	-	-	-	-
7. Thingvold	-	-	-	4,500	30,306	1	16,806
8. Öre	-	-	-	4,600	22,225	1	8,825
9. Fredö	-	-	-	-	10,243	-	10,243
10. Qværnæs	-	-	-	17,231	23,096	2	4,327
11. Sundal	-	-	-	9,000	54,000	3	9,000
12. Öxendal	-	-	-	-	-	-	-
Romsdal.							
13. Næsset	-	-	16,000	-	15,240	1	13,240
14. Bolsö	-	-	1,408	43,395	35,561	4	8,436
15. Veö	-	-	-	30,203	8,527	2	2,730
16. Ejd og Vold	-	-	-	14,231	4,380	1	611
17. Gryten	-	-	9,332	32,255	30,788	4	375
18. Vestnæs	-	-	4,500	16,020	10,000	1	12,520
19. Vaagö	-	-	-	2,343	25,102	1	9,445
20. Akerö	-	-	-	-	-	-	-
21. Bod	-	-	-	-	-	-	-
Søndmøre.							
22. Örskoug	-	-	-	32,732	-	1	14,732
23. Stranden	4,760	-	-	30,267	-	1	17,027
24. Nordalen	-	-	-	-	-	-	-
25. Sunelven	6,638	1,209	1,500	16,497	-	1	7,844
26. Skodje og Vatne	-	-	-	-	26,926	1	8,926
27. Borgund	-	-	-	-	23,791	1	5,791
28. Harham	-	-	-	-	-	-	-
29. Ulfsteen	-	-	2,774	3,263	23,700	1	11,737
30. Herö	-	-	-	4,500	16,720	1	3,220
31. Vanelven	-	-	-	-	18,873	1	873
32. Volden	-	-	-	17,977	-	-	17,977
33. Hjörundfjord	-	-	-	-	-	-	-

Bygdeveie.

Formandskabsdistricternes Navne.	Med Hjulredskab ufarbar Vei.	Slet Vei.	Maadelig Vei	Antagelig Vei.	God Vei.	Hele Veiens Længde.	
	Alen.	Alen.	Alen.	Alen.	Alen.	Miil.	Alen.
Nordmøre.							
1. Surendal	-	48,320	7,000	16,400	-	3	17,720
2. Rindal	-	12,900	30,280	32,020	-	4	3,200
3. Stangvik	22,870	33,836	26,128	27,626	-	6	2,260
4. Halse	13,000	20,000	33,766	2,500	7,538	4	4,804
5. Aure	15,750	27,218	11,250	37,699	-	5	1,917
6. Edø	15,000	-	-	-	-	-	15,000
7. Thingvold	5,500	8,800	28,289	40,578	-	4	11,167
8. Öre	-	-	5,793	18,390	31,592	3	1,775
9. Fredø	-	-	9,940	8,257	4,200	1	4,397
10. Qværnæs	-	30,348	9,000	9,000	81,388	7	3,736
11. Sundal	-	12,000	37,500	9,000	-	3	4,500
12. Öxendal	-	-	9,000	20,000	29,500	3	4,500
Romsdal.							
13. Næsset	33,575	-	15,150	30,833	15,347	5	4,905
14. Bolsö	-	-	14,423	9,000	8,248	1	13,671
15. Veö	-	22,500	24,495	14,646	5,534	3	13,175
16. Ejd og Vold	-	3,611	17,061	15,121	11,754	2	11,547
17. Gryten	-	32,769	22,605	15,797	-	3	17,171
18. Vestnæs	22,500	11,600	9,178	20,221	31,001	5	4,500
19. Akerö	10,000	-	17,000	9,000	-	2	-
20. Vaagö	9,000	18,000	9,000	9,000	-	2	9,000
21. Bod	-	14,553	16,875	9,072	-	2	4,500
Söndmøre.							
22. Örskoug	3,625	6,620	48,066	63,566	-	6	13,877
23. Stranden	929	-	11,194	20,430	21,240	2	17,793
24. Nordalen	40,500	7,325	23,075	46,161	-	6	9,061
25. Sundelven	30,500	4,076	16,252	8,797	-	3	5,625
26. Skodje og Vatne	-	-	-	1,500	32,337	1	15,837
27. Borgund	-	-	2,925	4,090	15,200	1	4,215
28. Harham	-	-	-	-	-	-	-
29. Ulfsteen	-	496	4,938	5,607	6,950	-	17,991
30. Herø	-	-	-	-	-	-	-
31. Vanelven	12,880	5,322	23,245	10,180	376	2	16,003
32. Volden	21,090	-	11,886	25,360	36,942	5	5,278
33. Hjörundfjord	6,000	6,980	11,130	9,180	18,500	2	15,790

Fra Amtets Landbrugsskole udgaar i Gjennemsnit 6 Elever om Aaret. Skolens Udgifter andrage aarligen til omkring 1400 Spdr., hvoraf Staten bidrager det Halve.

Nedenstaaende Opgave, der støtter sig til Meddelelser fra Sorenskriverne, udviser de i Perioden thinglæste og aflæste Hæftelsesbreve samt afhændede faste Eiendommes Antal m. M.

	Thinglæste Hæftelsesbreve og Skifteudlæg.		Aflæste Hæftelsesbreve.		Afhændede faste Eiendomme.	
Nordmøre . . .	853.	197,383 Spd. 78 Skill.	621.	123,311 Spd. 22 Skill.	726.	358,641 Spd. 29 Skill.
Romsdal . . .	853.	160 928 — „ —	562.	90,101 — „ —	531.	165,529 — „ —
Nordre Søndmøre	460.	114,571 — 103½ —	313.	88,700 — 93 —	467.	169,532 — 6 —
Søndre Søndmøre	289.	55,687 — 101½ —	201.	38,254 — 108½ —	397.	159,619 — 49½ —

Efter Fogdernes Opgaver have de i Perioden afholdte Executions- og Udpantningsforretninger udgjort i Antal og Pengebeløb:

	Executionsforretninger.		Udpantningsforretninger.	
Nordmøre	351.	15,219 Spd. 36 Skill.	3,490.	21,437 Spd. 19 Skill.
Romsdal	260.	10,751 — 87 —	3,222.	17,666 — 7½ —
Søndmøre	213.	7,855 — 84½ —	1,261.	4,906 — 80 —

B. Kjøbstæderne.

a. Christianssund.

1. Handel.

Af efternævnte Varer har Udskebningen fra Stedet directe til Udlandet været:

	Klipfisk.	Tørfisk.	Tran.	Rogn.	Sild.	Trælaster.
	Vog.	Vog.	Potter.	Tdr.	Tdr.	Com.-Læster.
1861	346,724	10,115	319,260	2,365	12,087	3,279
1862	305,371	13,853	234,660	4,381	16,993	3,048
1863	409,258	16,504	197,580	4,169	13,932	2,784
1864	473,332	14,797	376,080	4,240	15,425	2,606
1865	508,853	13,339	424,260	5,931½	20,670	2,564½

Klipfisk udgjør fremdeles Byens Hoved-Udførselsartikel og indtager Stedet i saa Henseende den samme fremtrædende Plads, som i de nærmest foregaaende Perioder.

Forsaavidt der i det sidstforløbne Femaar af Varen er udført noget mindre end i de nærmest foregaaende, oplyser Stedets Byfoged, at efter Kyndiges Dom Fordelen af Bedriften i den senere Tid har været større og jevnere end i Almindelighed taget i tidligere Perioder.

Størstedelen af Klipfisken har været udført til Spanien, hovedsageligen til Bilbao, Santander, Taragona og Barcelona og har Udførselen udelukkende foregaaet i spanske Skibe, hvoraf aarligen omtrent 40 have gjæstet Byens Havn.

For en, rigtignok kun ringe, Deel har Afhentningen været besørget i Dampskibe.

Til Portugal blev i 1863 udskebnet 10,000, i 1864 12,000 og i 1865 50,000 Voger Klipfisk. Portugal har nærmest været betragtet som et Nødmarked for Klipfiskudskibningen og har denne, relativ til hvad der kunde erholdes i Spanien, været fordelbringende.

I 1861 og 1862 blev fra Christianssund ikke skibet Klipfisk til Portugal,

Udførselen af samme Vare til America (Havana og Rio de Janeiro) angives i Tidsrummet at have foregaaet omtrent i samme Udstrækning og Forhold som i den forrige Periode;

den har foregaaet i norske Skibe og i Regelen i Skibe, der have hørt hjemme paa Stedet, samt givet god Fordeel.

Til de americanske Markeder har Fisken ligesom tidligere været afskibet i Kasser paa et Par Voger. Disse Kasser have været af Træ, undertiden med en indre Kasse af Blik.

Smaa Partier ere over Hamburg og Liverpool forsøgsvis sendte til Mexico, La-Platastederne, Vestkysten af America og China.

Til Klipfiskudskibningen fra Christianssund antages at omtrent 120,000 Voger aarligen indsamles fra Hjemfisket, hvortil henregnes Fisket i Nordmøre og Fosen, medens den større Rest kommer fra Lofoten og Finmarken. Tilførselen angives i den senere Tid at have været i Tiltagende.

Af Tørfisken gaar fremdeles omtrent Halvdelen til Spanien og Italien, medens den anden Halvdeel forhandles i Bergen.

Af tør Sei, Lange, Rødskjær og Titling tilføres næsten Alt fra Stedets umiddelbare Omegn, af Rundfisk saagodtsom Alt fra Lofoten.

Tranen og Rognen har i Tidsrummet hovedsageligen været udført til Udlandet.

I Byens Tranhandel er i den senere Tid indtraadt den Forandring, at Handelsmanden for en stor Deel kjøber Leveren af Producenten og dernæst selv tilbereder den til Tran,

navnlig den saakaldte Medicintran, hvorfor erholdes næsten dobbelt saa høj Priis som for almindelig Bondetran.

Medicintranen gaar fornemmelig til Hamburg, England, Spanien, Holland og America, men for en Deel ogsaa til indenrigske Steder. Tydskland har været Varens bedste Marked; i den første og største Deel af Qvinqvenniet bragte Udførselen deraf god Fordeel; i Periodens sidste Halvdeel har den tildels bragt Tab, hvilket almindeligviis tilskrives en Overproduction.

For almindelig Tran har Hamburg været Hovedmarkedet; forøvrigt har den gaaet til Östersöen, Holland og Bergen. Fordelen skal i Gjennemsnit have været ringe. Til Virken af Medicintran findes i Christianssund, efter Byfogdens Meddelelse, 7 Dampkogerier, hvorhos Kogeri ogsaa er anbragt i et af Byens paa Lofoten og Finmarken gaaende Skibe.

Af Tran og Rogn erholdes det Meste fra Byens Omegn. Den övrige Deel kommer fra Nordland og Finmarken; fra sidstnævnte District dog kun i ringe Partier.

Rognen gaar fornemmelig til Frankrig og kun for en

mindre Deel til Spanien. Udsibningen, der saagodtsom udelukkende har fundet Sted for fremmed Regning, skal have været meget fordeelagtig for Byens Handlende.

Af Sommersildhandelen har Stedet i Femaaret havt afvekslende Udbytte. De største Sorter af denne Vare har været udført til östersöiske Havne og til Hamburg, medens de mindre, foruden at have fundet Anvendelse til Byens og dens Landdistricts Behov, har gaaet til Östlandet, fornemmelig Christiania.

Vistnok med Rette antager Byfogden, at et stadigt og større Fiskeri i det tilgrændsende Landdistrict af den i min Landdistrictet vedkommende, Beretning omhandlede egne Sort Vintersild væsentligen vilde bidrage til Byens Fremkomst.

Handelen med Trælast, der i Regelen foregaar med norske Fartöier, formenes at have været saa nogenlunde af samme Omfang i heromhandlede Periode som i den nærmest foregaaende; det samme kan vistnok antages om Handelen med de tilgrændsende Landdistricter.

Af Kornvarer er i Femaaret indført fra Ulandet:
paa Stedet fortoldede:

Aar.	Byg.	Rug.	Malt.	Havre.	Hvede.	Erter.	Byggryn.	Bygmeel.	Hvedemeel.	Rugmeel.
	Tdr.	Tdr.	Tdr.	Tdr.	Tdr.	Tdr.	Tdr.	Vog.	Vog.	Vog.
1861	6,482	12,435	—	—	—	30	—	—	3,007	36
1862	3,442	13,130	—	8	61	164	—	18	4,004	—
1863	3,117	18,940	50	—	—	14	33	—	4,294	14
1864	16,285	19,864	—	—	—	124	8	—	3,587	33
1865	20,275	11,632	48	—	—	25½	4	—	4,056	1,495
				ufor toldede:						
1861	4,313	3,963	110	1,550	125	199	286	182	191	563
1862	1,553	2,547	30	535	—	145	172	223	89	446
1863	2,511	2,392	165	1,360	—	103½	243½	355	265½	1,966½
1864	2,328	1,491	51	3,150	—	163	135	754	89	757
1865	3,998	2,414	50	1,012	—	105	171	512	233	1,002

Efter den med Byfogdens Beretning følgende Opgave havde Byen ved Udgangen af 1865 en Skibs- og Varemagler samt

- 100 Handelsborgere med 50 Betjente,
- 11 Brændeviinshandlere og Vertshusholdere,
- 45 til Udsalg af Öl og Viin Berettigede,
- 48 Skippere,
- 2 Hökere.

Til Handelsberettigede ere, maa bemærkes, medregnede nogle Faa, der have Borgerskab, men ganske ere traadte ud af Virksomhed.

2. Skibsbyggeri og Skibsfart.

Skibsfarten skal i det forløbne Femaar have givet jevn, om just ikke stor Fortjeneste.

Saa vel i selve Byen som i dens nærmeste Omegn har i Tidsrummet jevnlig været bygget Skibe, hvorhos flere for Tiden ere under Bygning. Ifølge Byfogdens Opgave, der igjen

støtter sig til Havnefogdens, er i Christianssund i Löbet af Femaaret bygget 2 Skibe paa respective 28 og 180 Commercelæster, 1 Brig paa 150 og 1 Skonnert paa 40 Læster, og skal Antallet af samtlige i Christianssund hjemmehørende Fartöier, deri indbefattet Jægter paa over 11½ Commercelæst samt Dampskibet Christianssund, udgjøre 84 med en Drægtighed af tilsammen 3,384 Commercelæster. Byen har 2 Skibsværfter. Det betydeligste, Kranens, der eies af et Interessentskab, bestaaende af 7 af Byens Handelsmænd, sysselsætter efter Byfogdens Opgave en Arbejdsstyrke af 48 Tømmermænd og Lærlinge, aflønnede, de første med en Daglön af 44—60 Skill. og de sidste af 28—40 Skill. Lönnen til Mester, Tømmermænd og Lærlinge opgives at have i Aaret 1865 andraget til 5,240 Spd. 72 Skill.

Virksomheden ved det mindre Skibsværft — övre Kranens — har i Perioden været meget ringe.

Stedets Skibsbygningsarbejder roses af Sagkyndige som særdeles solide og hensigtsmæssige.

For at sætte Byen i Forbindelse med det omliggende Landdistrict og til Buxering af Skibe blev for en Tid tilbage af en af Stedets Handlende anskaffet et Dampskib "Christianssund" paa 31 Læster og 30 Hestes Kraft. Dette Skib, der af Statskassen har et aarligt Tilskud af 3000 Spdlr., har efter dets Anskaffelse, i en af vedkommende Regjeringsdepartement bestemt Route, været i Fart paa Hovedfjordene i Nordmøre.

Videre har man i Byen en liden Dampbaad „Alpha“ paa 3 Hestes Kraft, anskaffet for omtrent 1½ Aar siden til Færgebaad paa Sundet, som adskiller de forskjellige Bydele. Dertil har Fartøiet hovedsageligen været benyttet, medens det dog ogsaa hyppigt har været brugt til Lysttoure og til at befordre Reisende, ligesom til Buxering af Fartøier paa Havnen. Fartøiet, der eies af et Interessentskab, angives at have givet godt Udbytte.

3. Haandværksdrift.

I Femaaret have 1 Lakerer og Forgylde samt 1 Bygmester nedsat sig paa Stedet, hvilket bemærkes med Hensyn til at dette tidligere ikke har havt saadanne Næringsdrivende.

I det Væsentlige indskrænker Haandværksdriften sig til at tilfredsstille Stedets Behov. Dog skulle Skræddere, Garvere, Skomagere, Hattemagere og tildeels Blikkenslagere afsætte en Deel Arbeide til fremmede Steder. Blandt Andet skal Stedets Forbindelse (paa Grund af Fiskeriet) med Lofoten og Finmarken give Anledning til Afsætning af Haandværksarbeider. Bagere, Garvere, Farvere og Smede skulle gjøre de fordelagtigste Forretninger.

Haandværksdriften skal i Perioden have gaaet fremad med Hensyn til Arbeidets Godhed og Soliditet, hvilket især gjælder om det, der præsteres af Snedkerne, Murerne, Smedene, Rebslagerne, Hattemagerne, Malerne og Garverne.

Med Tilskud af det Offentlige er i Byen i Femaaret oprettet en Tegneskole, som besøges flittigt og som vistnok meget vil bidrage til at hæve Haandværksstanden paa Stedet, hvortil muligens ogsaa den Omstændighed vil virke, at Haandværkerne paa Stedet have dannet en Forening, i hvis Møder oftere holdes belærende Foredrag.

Byen har 2 Bogtrykkerier, 5 Reberbaner med 5 Mestere, 13 Svende, og 22 Daglønnere, 2 Ölbryggerier med 2 Mestere, 1 Svend og 5 Dreng og 1 Malteri med 1 Mester, 1 Svend og 1 Dreng.

4. Bergværksdrift.

Ingen til saadan Drift hørende Anstalt findes i Byen eller paa den til samme hørende Mark.

5. Jordbrug.

Udsæden paa Byens Grund udgjorde ifølge de ved Folketællingen den 31te December 1865 erholdte Oplysninger 1¼ Tønde Havre og 31¼ Tønde Potetes og skal Havren i Almindelighed give 6 og Potetesen 5 Fold. Bymarken benyttes mere og mere til Græsavl, der efter Stedets Forholde ansees at være den meest lønnende Anvendelsesmaade.

Paa Byens Grund fandtes ved Tællingen den 31te De-

cember 1865 21 Heste, 281 Stykker stort Qvæg, 54 Faar og 64 Sviin.

Dyrkningen af Havevæxter og Frugttræer har, antager Byfogden, neppe i Almindelighed gjort noget Fremskridt i Femaaret, hvorhos Byfogden dog omtaler et enkelt privat Anlæg, som ikke værende uden Betydning, idet samme antages at ville tjene til at vække Sandsen for Havevæsenet paa Stedet og gennem de sammesteds gjorte Forsøg kunne tjene til Veiledning ved Bedømmelsen af Stedets climatiske Forholde.

6. Byens Tilstand i Almindelighed.

Som af Byfogden bemærket, vidner Byens rask stigende Folkemængde i de sidste Tiaar fra 4,290 til 5,709 Individuer, eller over 33 pCt., noksom om dens Opkomst.

Tabet, som den i 1857 indtrufne Handelskrise medførte, har Stedet forlængst forvundet og formenes dets Handelsforholde idetheletaget at være sunde og solide.

Forøvrigt fremhæver Byfogden, at den tiltagende Folkemængde hovedsageligen bestaar i en voxende Arbeidsstok, medens Antallet af de Handelsmænd, der drive Forretninger i det Store og som raade over betydeligere Capitaler, forholdsviis ikke er betydeligt og heller ikke i nogen særdeles Grad har tiltaget i de sidste Femaar. Det er saaledes fornemmelig de tidligere bestaaende Handelshuse, hvis Virksomhed i dette Tidsrum er styrket eller udvidet.

Priserne paa de fleste Fødemidler ere i den forløbne Periode stegne ganske overordentlig og formener Byfogden, at Stigningen paa Stedet har været større og er indtraadt hurtigere end paa de fleste Andre.

Efter Byfogdens Opgave kan Tjenestelønnen nu regnes til 20 a 50 Spdlr. om Aaret for en Karl og til 12 a 20 Spdlr. for en Pige. Daglønnen ansætter Byfogden for en voxen Karl til 36 a 40 Skill. Daglønnen for en Arbeidsqvinde skal i Regelen være 24 Skill.

Antallet i Femaaret af udfærdigede Skjøder, thinglæste og aflæste Pantdokumenter, afholdte Executioner og Udpantninger, af Tvangsauktioner, samt hvad Fattigvæsenets Udgifter i samme Tidsrum har udgjort, vil erfares af nedenstaaende af Byfogden meddelte Tabeller.

Med Hensyn til Fortegnelsen over Fattigudgifterne oplyser Byfogden, at Udgifterne omfatter Omkostninger ved Vedligeholdelse og Udbedring af Byens Fattighuse paa Kirkelandet og Indlandet samt af dens Sygehuus paa Indlandet.

Fattighuset paa Kirkelandet, der toges i Brug 1860 og kostede henimod 6000 Spdlr., giver 70 Fattige Huusly, og har, efter Byfogdens Antagende, fuldstændig tilfredsstillet Forventningerne. Paa Nordlandet er et gammelt Skolehuus omdannet til Bolig for 14 Fattige.

Byens Budget udgjorde i 1861	14,716 Spd.	18 Skill.
i 1862	17,700	— „ —
i 1863	16,000	— „ —
i 1864	16,491	— 75 —
i 1865	17,771	— 106 —

Deraf udlignedes:

	som Byskat	som Husskat	som Fattigskat.
i 1861	5,464 Spd. 11 β	3,642 Spd. 88 β	2,834 Spd 51 β
i 1862	6,057 — 96 -	4,038 — 62 -	4,456 — 83 -
i 1863	5,953 — 96 -	3,969 — 24 -	4,201 — " -
i 1864	6,149 — 93 -	4,097 — 102 -	4,058 — " -
i 1865	6,839 — 2 -	4,559 — 42 -	3,889 — 62 -

Forøvrigt bemærker Byfogden, at Byens splittede Beliggenhed altid vil bevirke forholdsviis store Udgifter og at forskellige berettigede Krav, hvis Tilfredsstillelse vanskeligen meget længere kunne udsættes, antageligen inden föie Tid ville nöde Communen til at optage et större Laan.

Renter og Afdrag af den Communen paahvilende Gjeld til Oplysningsvæsenets Fond og Sparebanken udgjorde i Aaret 1865, 1,425 Spdlr.

Længden af Byens Gader og Veie udgjör:

paa Kirkelandet omtrent . . .	8,650 Alen.
- Nordlandet — . . .	5,150 —
- Indlandet — . . .	2,500 —
- Godmodlandet — . . .	300 —

tilsammen 16,600 Alen.

Siden 1864 har Communen havt en teknisk kyndig Mand som Stadsingenieur.

Havnen er i Femaaret yderligere udbedret ved Opmudring ligesom i samme Tidsrum flere Fæstigheder og Böier ere anskaffede.

Til ved Opsamling af Regnvand at afhjælpe den i Christianssund ikke sjeldne Vandmangel er i Femaaret med en Bekostning af 2 a 3000 Spdlr., paa Kirkelandet anlagt en Damindretning med Ledning ned til Byen og ind i Husene. I Forbindelse dermed forestaar en Udbedring af Brandvæsenet, hvortil er anskaffet en Pram-Dampspröite.

I Perioden har Stedet faaet en Lærd- og Realskole, hvorved for Tiden er ansat 1 Rector, 1 Overlærer, 3 Adjuncter og 5 Timelærere. Discipelantallet udgjör omkring 80. Den tidligere Borgerskole paa Stedet er derimod ikke længere i Virksomhed; derimod har Byen en Söndagsskole, der stöttes ved aarligt Bidrag af Communen og skal være godt sögt, især om Vinteren.

Til Almueskolevæsenet er i 1865 af Communen bevilget 2,767 Spdlr.

Byens Almuebibliothek, der tæller 532 Bind, skal omfattes med Interesse.

Byens Sparebank havde ved Udgangen af 1865 under sin Forvaltning omkring 300,000 Spdlr. og eiede den da en Capital af 19,570 Spdlr. 2 Skill.

I Aaret 1861 blev paa Stedet oprettet en Spareskillingsbank, som modtager Indskud lige ned til 2 Skill. Efter Op-

gave fra Byfogden havde denne Bank den 31te Decbr. 1865 til Forvaltning for 479 Indskydere et Belöb af omtrent 5,500 Spdlr. og eiede samme Tid selv 175 Spd.

Videre oprettedes paa Stedet i 1865 et Selskab for Byens Vel, hvilket tæller 123 Medlemmer. Ved smaae ugentlige Indskud har Selskabet faaet istand en gjensidig Syge-Understøttelsescasse for Haandværkere og Arbeidsfolk; i Forbindelse med Selskabet staaer en Industriforening for Haandarbeider, der forfærdiges af trængende Fruentimmer, som ikke nyde Fattigunderstöttelse. Disse Arbeider forhandles for Byselskabets Regning.

Huusfliden paa Stedet hos den egentlige Arbeidsklasse er saare ringe og indskrænker sig til Forarbeidelse af de til dagligt Brug fornödne Klæder. Arbeidsclassen skal i Regelen före et ædrueligt, tarveligt og nöisomt Liv, medens dette for en Deel ikke skal kunne siges om Haandværksclassen.

De Byen tilhörende Bygninger ere efter Byfogdens Op-gave assurerede for 19,530 Spdlr. foruden Kirken, som er assureret for 9,370 Spdlr.

Antallet af Skatteydende udgjorde ved forrige Aars Udgang 1105, medens Antallet i 1860 androg til 1145. Formindskelsen, antager Byfogden, har sin Grund i de forandrede Principer for Skattens Udligning, som Loven af 22de Juni 1863 har fremkaldt.

Vedkommende Tabel viser at i Perioden er thinglæst af Gjældsbreve og Skifteudlæg:

	299 Stkr. af Belöb	145,986 Spd.	92 β
Aflæste af samme Slags			
Dokumenter	209 — —	169,681 —	36 -
Afhændet af faste Eiendomme	182 — —	149,163 —	7 -
Afholdte af Executions- og Udpantningsforretninger	155 — —	17,831 —	48 $\frac{1}{2}$ β
Afholdte Tvangsauktioner			

over faste Eiendomme: over Lösöre:
Stkr. Belöb. Belöb.

i 1861	13	8,090 Spd.	3,683 Spd.	61 β
i 1862	15	4,032 —	3,986 —	65 -
i 1863	10	8,223 —	6,350 —	41 -
i 1864	20	12,011 —	5,550 —	64 -
i 1865	13	4,979 —	2,005 —	13 -

Fattigvæsenets Udgifter have udgjört:

i 1861	4,532 Spd.
i 1862	5,431 —
i 1863	5,228 —
i 1864	6,104 —
i 1865	5,835 —

b. Molde.

1. Handel.

Udskibningen af efternævnte Varer directe til Udlandet har i Femaaret udgjort:

	Klipfisk.	Tørfisk.	Tran.	Rogn.	Sild.	Trælast.
	Vog.	Vog.	Tdr.	Tdr.	Tdr.	Com.-Læster.
1861	34,835	120	40 $\frac{1}{2}$	70	6,304 $\frac{1}{2}$	93
1862	20,775	120	66 $\frac{1}{2}$	—	2,861	101
1863	7,005	—	—	—	1,649 $\frac{1}{2}$	—
1864	23,845	7	60	—	2,367	10
1865	36,276 $\frac{1}{2}$	96 $\frac{1}{2}$	85 $\frac{1}{4}$	—	1,653 $\frac{1}{2}$	2 $\frac{1}{2}$

Stedets vigtigste Udførselsartikler ere Klipfisk, Sild, Rogn og Tran.

Udskibningen af Klipfisk har saagodtsom udelukkende foregaaet til Udlandet, navnlig til Spanien i spanske Skibe og for spansk Regning; enkelte ubetydelige Partier ere afsatte i Nabobyerne. Klipfiskhandelen antages at have givet god Fordeel; af den til Spanien udførte formener Byfogden, at vedkommende Handelsmænd i Regelen have haft en Fortjeneste af 10 Skilling pr. Vog, foruden Provision.

Til Klipfiskudskibningen har den overveiende større Deel været indsamlet fra Hjemfisket eller Fisket i Romsdals Fogderi; kun en Ubetydelighed er erhvervet gennem Expeditioner paa Lofoten.

Tranen og Rognen har for største Delen været afsat til

Aalesund og Bergen, antageligen med en Avance af omtrent 1 Spd. pr. Tønde. Medicintran tilvirkes ikke paa Stedet.

Vaarsilden er hovedsageligen afsat til Exportører paa indenrigske Steder; kun en ringe Deel deraf er gaaet directe til Udlandet, navnlig til Sverige.

Af Fedsilden har omtrent Halvdelen været udført til indenrigske Steder (Christiania og Bergen) og Halvdelen til udenrigske, preussiske Havne og Kjøbenhavn. Sildehandelen formenes at have givet god Fordeel.

I Aarene 1863, 1864 og 1865 blev fra Stedet udført en Deel Lax, hvoraf i hermetisk lukkede Blikdaaser i 1864 28,152 $\mathcal{R}$ og i 1865 henved 12,000 $\mathcal{R}$. — Den ubetydelige Trælast, som i Femaaret har været udført fra Stedet, har for største Delen gaaet til Stavanger og Bergen. — Trælasthandelen har antagelig bragt Exportøren nogen Fordeel.

Af Kornvarer er i Femaaret indført til Stedet: ufortoldede:

Aar.	Byg.	Rug.	Malt.	Havre.	Hvede	Erter.	Byggryn.	Bygmeel.	Hvedemeel.	Rugmeel.
	Tdr.	Tdr.	Tdr.	Tdr.	Tdr.	Tdr.	Tdr.	Tdr.	Vog. Pd.	Vog. Pd.
1861	1,363 $\frac{3}{4}$	1,315 $\frac{1}{2}$	104	—	—	$\frac{1}{8}$	$\frac{1}{8}$	—	448 11	250 "
1862	1,052 $\frac{1}{2}$	2	10	—	$\frac{3}{4}$	21 $\frac{1}{4}$	25	—	430 "	—
1863	3,030	497	—	—	—	1 $\frac{7}{16}$	1 $\frac{1}{4}$	1 $\frac{1}{9}$	200 22	—
1864	5,725	104	60	345	—	—	—	—	298 29	—
1865	6,698 $\frac{1}{2}$	48 $\frac{3}{8}$	39 $\frac{1}{2}$	2 $\frac{1}{2}$	—	24 $\frac{3}{8}$	—	—	506 25	55 20
				for-	toldede:					
1861	2,229	1,598	52	15	—	17	33 $\frac{1}{2}$	2,510 $\frac{1}{2}$	466 $\frac{1}{8}$ "	4,454 $\frac{1}{2}$ "
1862	2,419	1,653	40	—	25	59	61 $\frac{1}{8}$	2,306	616 "	4,522 26
1863	4,759	1,498	26	691	39	46 $\frac{1}{8}$	47 $\frac{1}{8}$	1,677	784 "	10,342 "
1864	2,830	1,880	50	307	—	52	219	1,833 $\frac{1}{2}$	1,268 "	13,125 20
1865	1,332	1,606 $\frac{1}{2}$	10	1,181	—	28 $\frac{1}{2}$	49	814	1,021 $\frac{1}{2}$ "	9,921 "

Foruden Kornvarer ere Tobak, Salt, Hamp, Stry, Steenkul, Colonialvarer, Manufactur- og Fabrikvarer samt Viin og Brændeviin Byens vigtigste Importartikler; for en ikke ringe Deel indføres til Stedet udenlandske Varer, ikke directe fra Udlandet, men fra indenrigske Steder, fornemmelig Christiania og Bergen.

Omsætningen mellem Byen og vedkommende Landdistricter antages i den heromhandlede Periode at have været omtrent af samme Omfang, som i den nærmest foregaaende.

Til Byens Handelsdistrict kan henregnes, foruden Bygderne i Romsdals Fogderi og enkelte Dele af Nordmøre, de nærmeste Præstegjælde af Christians Amt.

Efter den med Byfogdens Beretning følgende Opgave udgjorde ved Udgangen af Aaret 1865 Antallet af Byens Detailhandlere 27 med 23 Betjente og havde Stedet da 2 Vertshusholdere og 2 Brændeviinshandlere.

De Skatteydendes Antal udgjorde ved forrige Aars Udgang 400, medens Antallet i 1860 var 403.

2. Skibsfart og Skibsbyggeri.

Skibsfarten har i det forløbne Femaar været af ringe Betydenhed og eiede Stedet ved forrige Aars Udgang kun 1 Fartøi drægtig over 100 Commercelæster. De paa Stedet hjemmehørende øvrige Fartøier ere mindre Skuder, som kun for en Deel gaae i udenrigsk Fart.

I Perioden har Stedet (med Aalesund) været Station for 2de Dampskibe.

Skibsfarten antages i Perioden at have givet nogen Fordel.

Det i min forrige Femaarsberetning omhandlede Skibsværft er nu nedlagt; — i forrige Femaar har her paa Stedet ikke været bygget noget Fartøi fra Nyt af.

3. Haandværksdrift.

Denne staar nu omtrent paa samme Standpunct som i Femaaret 1856—1860.

Af Haandværksarbeide indføres kun en ringe Deel fra andre Steder, naar undtages Sildetønder, som for største Delen leveres af Beboerne af det tilgrænsende Landdistrict; imidlertid har ogsaa denne Tilførsel aftaget noget i den senere Tid, som Følge af at flere Bødkere have nedsat sig paa Stedet.

Ved Udgangen af 1865 havde Byen 74 Haandværksborgere, 7 Haandværkere uden Borgerskab og 52 Svende og Drengene.

4. Bergværksdrift.

Noget dertil hørende Anlæg findes hverken i Byen eller den til samme hørende Grund.

5. Jordbrug.

De til Byen hørende Jordeiendomme drives for største Deelen godt.

Efter Meddelelse fra Byfogden udgjorde Udsæden i 1865 $1\frac{9}{16}$ Td. Rug, $5\frac{7}{8}$ Td. Byg, $11\frac{3}{8}$ Td. Havre og $53\frac{9}{16}$ Td. Potetes; i almindelige Aaringer give Rug og Byg omtrent 12 Fold, Havre 8 Fold og Potetes omtrent 10 Fold. I nysnævnte Aar holdtes i Byen 14 Heste, 103 Stkr. stort Qvæg, 47 Faar og 28 Sviin.

Havedyrkningen staar fremdeles tilbage.

6. Om Tilstanden i Almindelighed.

Byen har neppe gaaet fremad i Velstand, siden jeg afgav min forrige Femaarsberetning.

I Folkemængde har den imidlertid tiltaget; denne udgjør efter sidste Tælling 1,693 Mennesker mod 1454 efter den nærmest foregaaende.

Saafernt det i min, Landdistrictet vedkommende, Beretning omtalte Vintersildfiske bliver af Betydenhed og aarvist ved de romsdalske Havkyster, hvortil vedkommende Sild i stor Mængde stødte baade i 1864 og 1865, ville upaatvivlelig bedre Udsigter aabne sig for Byen.

De første Nødvendighedsartikler ere i det sidstforløbne Femaar, i Almindelighed taget, stegne i Priis og det i temmelig betydelig Grad.

Den aarlige Løn udgjorde i 1865 for en Tjenestekarl 30—50 Spdlr., for en Tjenestepige fra 14—20 Spdlr.

Den almindelige Dagløn for en simpel Dagarbejder er nu for en voxen Karl, om Sommeren 44 a 48 Skill. og om Vinteren 36 a 40 Skill., for en voxen Qvinde, om Sommeren 24 a 30 Skill. og om Vinteren 20 a 24 Skill.

Arbejdsclassen befinder sig for største Delen i ringe Kaar, tildeels endog i Fattigdom.

Drikfældigheden synes fremdeles at være i Aftagende. Huusfiden formenes at være af ringe Betydenhed, men ytrer Byfogden Haab om, at den vil forbedres ved den i Forbindelse med Almneskolen staaende Haandgjerningskole.

Byens Lærd- og Realskole, oprettet som saadan i 1863 (tidligere Middel- og Realskole) havde ved Udgangen af 1865 omtrent 70 Elever. Til samme Skole er i Perioden anskaffet nye Bygninger.

Ved denne Skole er ansat 1 Rector, 1 Overlærer, 3 Adjuncter og 3 Timelærere.

Byens Almueskole har i Femaaret faaet en tredie Lærer. I Forbindelse med den staar en Søndagsskole, der især i Vintermaanederne har haft god Søgning.

Byens Sparebank, der blev oprettet i 1839, virkede ved Udgangen af Aaret 1865 med en Capital af henvend 200,000 Spd., hvoraf Sparebanken selv eiede omtrent 23,000 Spd.

Byens Havnecasse eiede ved Udgangen af 1865 omkring 3000 Spd.

I ydre Henseende har Byen ikke undergaaet nogen væsentlig Forandring, siden jeg afgav min forrige Beretning, dog er i Perioden gjort Noget til en bedre Regulering af dens Gader; hverken disse eller dens Veie have i Qvinqvenniet faaet nogen, Omtale værd, Udvidelse.

Förövrigt fortjener at fremhæves, at Byen i forrige Aar bekostede anlagt et Vandværk, der, foruden fuldstændigen at forsyne den med det fornødne Vand til Huusholdningsbrug, kan benyttes til Slukningsapparat i Ildebrandstilfælde; i Forbindelse dermed har Byen indrettet Brandvæsenet paa en hensigtsmæssigere og tidsmæssigere Maade. Vandværket med vedkommende til Brandvæsenet hørende Indretninger og Redskaber har medført en Udgift af omkring 10,000 Spd.

Mark til fælles Benyttelse har Byen ikke.

Som i forrige Indberetninger oplyst, er en stor Deel af Byen beliggende paa bygslet Grund, hvoraf svares aarlig Afgift til Eierne. Dette for Byen saa skadelige Forhold er i Femaaret noget indskrænket, idet enkelte Huuseiere have kjøbt deres Grunde.

Antallet i Femaaret af udfærdigede og thinglæste Skjøder, thinglæste Executioner og Pantedokumenter vil erfares af nedenstaaende Fortegnelse:

af thinglæste Gjeldsbreve				
og Skifteudlæg	102 Stk.	af Beløb	65,455 Spd.	27 Sk.
aflæst af Do. Do.	80	- - -	68,506	— 49 —
afhændede faste Eiendomme	65	- - -	42,021	— 80 —
afholdte Exekutioner og				
Udpantninger	565	- - -	12,437	— 2 —

Paa Byens Fattigstue underholdes 22 Lemmer.
 Byens Budget udgjorde
 i 1861 3050 Spd. „ Skill., hvoraf Fattigskat 875 Spd. 60 Skill.
 1862 3100 - - - - 915 - 60 -

i 1863 3650 Spd., hvoraf Fattigskat 989 Spd. 60 Skill.
 i 1864 3820 - - - - 1069 - 60 -
 i 1865 4271 - 80 Skill. — 1270 - - -
 Byens Gjeld udgjør 17000 Spd.

c. Aalesund.

1. Handel.

Af efternævnte Varer har Udskibningen fra Stedet directe til Udlandet været:

	Klipfisk.	Tørfisk.	Sild.	Tran.	Rogn.	Saltet Fisk.	Been.	Bukkehorn.	Skind.
	Vog.	Vog.	Tdr.	Tdr.	Tdr.	Tdr.	Skpd.	⌘	⌘
1861	229,144	1,300 $\frac{1}{2}$	13,501 $\frac{3}{4}$	3,079 $\frac{1}{2}$	4,510 $\frac{1}{2}$	817 Tønder.	209 $\frac{1}{2}$ Skpd.	7,906	76,999
1862	236,680	2,122 $\frac{3}{4}$	28,449 $\frac{3}{4}$	3,890 $\frac{1}{4}$	5,669 $\frac{1}{4}$				
1863	234,539 $\frac{1}{2}$	1,035	8,600 $\frac{1}{2}$	2,825 $\frac{1}{2}$	3,979 $\frac{3}{4}$				
1864	288,014	437	20,392	3,598 $\frac{1}{2}$	6,521				
1865	363,942 $\frac{1}{2}$	1,609 $\frac{2}{3}$	24,753 $\frac{1}{4}$	5,378 $\frac{7}{12}$	9,400 $\frac{2}{3}$				

Fiskeproducter, især Klipfisk, er fremdeles Stedets Hoved-udførselsartikkel.

Klipfiskudskibningen har i lange Tider været i temmelig

stadig Tiltagende; i hvilken Grad, fremgaar af nedenstaaende Opgave, der støtter sig til Oplysninger meddeelte af Stedets Byfoged.

i 1841 udgjorde Udskibningen	48,961	Vog	i 1845	134,513 $\frac{3}{8}$	Vog
i 1846	—	Do.	i 1850	158,034 $\frac{3}{4}$	—
i 1851	—	Do.	i 1855	284,531	—
i 1856	—	Do.	i 1860	271,846	—
i 1861	—	Do.	i 1865	363,942 $\frac{1}{2}$	—

Spanien holder sig som Hovedmarked for Stedets Klipfisk-export og afskibes derhen den største Deel efter Ordre for spansk Regning og i spanske Skibe.

Til Spanien udføres nu større Partier af Fisken i Dampskibe.

Til England og Portugal gaar en og anden mindre Ladning. Til oversøiske Havne har i den senere Tid Udførsel af Klipfisk været af mindre Betydning.

I Kasser af Træ har i Femaaret efter Opgave, meddeelt af Stedets første Handelshuus, været udført:

Til America over Hamburg	24,109	Vog.
- Do. directe	45,941	—
- Bremen	969	—
- Hamburg	1,934	—
- Scotland	7,135	—
- England	114	—
	80,202	Vog.

Efter Meddelelse fra samme Huus har Gevinsten for disse Afskibninger andraget til en 10 a 11,000 Spd.

Fra Aalesund har ikke været udført Klipfisk i Blikkasser.

Hjemfisket eller det store Vinterfiske i Söndmöre har givet det væsentligste Bidrag til Klipfiskudførselen, hvorhos fra 1863 en ikke saa ganske ubetydelig Deel er erholdt fra det saakaldte Bankfiske. Resten er indkjøbt fra fremmede Districter, navnlig fra Romsdalen, Lofoten og Finmarken samt Björnör.

Ved Expeditioner til Lofoten og Finmarken har, efter

Meddelelse fra Byfogden, i Femaaret været indkjøbt omtrent 1,500,000 Stk. Torsk, 19,500 Vog raa Lange og Torsk og 1,500 Vog raa Brasmer, hvorhos endel Sköiter hjemmehørende i Aalesund have taget Deel i Finmarksfisket.

I Vinter-Torskefiskeriet deeltages hvert Aar nogle fra Aalesund udrustede Baade med Udbytte en halv Snees Tusinde Vog i Udskibningsstand.

I Bankfisket (paa Storeggen) med Fartöier har Aalesund deeltaget i stor Udstrækning. Dette Fiske paabegyndtes først i 1861 af Bankfartöier, tilhørende Götheborgs og Bohuslehns Actiebolag for Storfiske. Efter Opgave, meddeelt af Byfogden dreves Storegfishket i 1863 af 19 Fartöier fra Aalesund. I 1864 og 1865 var imidlertid Udrustningen mindre.

Udbyttet af nysnævnte Fiske er hovedsageligen Lange og Brasmer. Fisken tilvirkes som Klipfisk.

Klipfisklanger fra Aalesund skal nu i Spanien sættes lige, ja endog over Klipfisktorsk, medens Productet tidligere var upaaagtet. Bankfiskproductet gaar hovedsageligen til Nordspanien, endel deraf gaar til Scotland.

Efter en Beregning, Aalesunds Byfoged opstiller, har Bankfiskeriet indbragt de i Aalesund hjemmehørende Fartöier: i 1863, circa 38,000, i 1864 circa 31,000 og i 1865 circa 21,000 Vog Klipfisk, hovedsageligen Lange og Brasmer.

Hovederne af den fangede Fisk afgive et værdifuldt Stof til Fabrication af Fiskeguano.

Med Hensyn til Skreifisktilvirkningen bemærker forresten Byfogden, at den Söndmörske Klipfisk ikke længere staar i den

Anseelse som tidligere, hvilket han vistnok med Rette tilskrives den store Concurrence om Fisken, der bevirker, at Bonden i Aalesund faar sin slettere tilvirkede Fisk omtrent ligesaa godt betalt som den bedre.

Udskibningen fra Stedet af Törfisk har været noget mindre i sidste Femaar end i det nærmest foregaaende. Den største Deel af Varen kommer fra Lofoten og foregaar den directe Udskibning hovedsagelig til Sydspanien. Den Törfisk, der erholdes fra tilgrændsende Districter, gaar, forsaavidt den ikke forbruges inden Amtet, fornemmelig til Sverige. Varens Qvalitet skal have holdt sig nogenlunde jevn og god.

Af Tran har især i de 3 sidste Aar kun en ringe Deel gaaet til indenrigsk Sted.

I Aalesund tilvirkes Medicintran i større Partier. Byfogden angiver, at Productionen paa Stedet af saadan Tran og Blanktran kan anslaaes til Værdi (efter Gjennemsnitspriis 30 Spd. pr. Tönde):

i 1861 af 3 Brænderier	12,700 Spd.
i 1862 - 3 -	14,800 —
i 1863 - 4 -	13,000 —
i 1864 - 6 -	27,000 —
i 1865 - 8 -	49,000 —

Som de vigtigste Markeder for Medicintran kan nævnes Tydskland, Frankrig, Belgien, Holland og England. Af andre Sorter Tran udskibes største Delen til Holland. Almindelig Tran har været betalt med 16½ a 20 Spd. pr. Tönde. Største Partier af Rognen gaar directe til Udlandet, navnlig til Frankrig, Belgien og Spanien. Prisen har varieret fra 7 til 8½ Spd. pr. Tönde.

Silden gaar fornemmelig til Sverige og östersöiske Havne. Handelen med Fiskeproducter i forrige Femaarsperiode antages at have givet Stedets Handlende god Fordeel.

I Femaarsperioden skal fra Stedet være udført 216,290 Stkr. Hummer.

Af andre Udførselsartikler ere de vigtigste: Been, Bukkehorn og Skind.

Aalesunds Export i 1865 har udgjort:

til Udlandet:

363,942 $\frac{5}{8}$	Vog Klipfisk	a 7 Ort =	509,520 Spd.
1,609 $\frac{3}{8}$	— Törfisk	a 6 - =	1,931 —
5,378 $\frac{7}{12}$	Tdr. Tran	a 20 Spd. =	107,570 —
9,400 $\frac{5}{8}$	— Rogn	a 8 $\frac{1}{2}$ — =	79,907 —
4,625 $\frac{3}{4}$	— Fedsild	a 4 $\frac{1}{2}$ — =	20,816 —
20,127 $\frac{1}{2}$	— Vaarsild	a 4 — =	80,510 —
60,895	Stkr. Hummer	a 9 Skill. =	4,567 —
56 $\frac{3}{8}$	Tdr. saltet Fisk		200 —
14,653	Pd. Skind, Bukkeskind, a 10		
	Skill. pr. Pd.	=	1,221 —
43	Læster Trælast		946 —
		=	807,188 Spd.

til Indlandet:

2,445	Vog Klipfisk	=	3,423 Spd.
2,242 $\frac{5}{8}$	— Törfisk a 4 Ort	=	1,793 —
684 $\frac{3}{4}$	Td. Tran a 18 Spd.	=	12,325 —
1,470 $\frac{1}{2}$	— Rogn		12,599 —
5,161 $\frac{1}{2}$	— Fedsild		23,266 —
5,584	— Vaarsild		22,236 —
111 $\frac{1}{4}$	— saltet Fisk		440 —
2,961	Pd. Skind		246 —
55,377	— Been a 1 Skill.		461 —
		=	76,749 Spd.

Af Kornvarer er i Femaaret indført:

ufortoldede:

	Byg.	Rug.	Malt.	Havre.	Hvede.	Erter.	Byggryn.	Bygmeel.	Rugmeel.	Hvedemeel.
	Tdr.	Tdr.	Tdr.	Tdr.	Tdr.	Tdr.	Tdr.	Vog.	Vog.	Vog.
1861	6,421 $\frac{5}{8}$	4,012	192 $\frac{1}{4}$	—	1	47	24	—	—	3,062
1862	4,153	3,790 $\frac{1}{2}$	310 $\frac{1}{2}$	116	108	107	70	—	—	2,549
1863	8,397 $\frac{1}{4}$	4,456	175	—	2	39	30	—	—	2,911
1864	13,077	7,929	—	—	—	171	—	—	—	2,264
1865	12,311 $\frac{1}{4}$	3,712 $\frac{5}{8}$	240 $\frac{1}{4}$	117	1	40	41	—	—	5,124
					fortoldede:					
1861	1,980	1,061 $\frac{1}{8}$	176	—	—	—	—	19,819	Vog	—
1862	1,191	1,388	382	600	—	71 $\frac{5}{8}$	100	21,665	—	—
1863	2,004	1,479	474	508	—	160 $\frac{3}{8}$	200	37,538 $\frac{1}{2}$	—	—
1864	4,393	3,179	809	1,082	—	—	—	43,360	—	—
1865	4,828 $\frac{3}{4}$	1,911 $\frac{1}{2}$	747	1,002	—	172 $\frac{1}{4}$	200	57,258 $\frac{5}{8}$	—	—

I 1865 havde Byen 1 Skibs- og Varemægler, 113 Handelsberettigede med 97 Betjente og Boutikjomfruer, 17 Værts-huusholdere og Brændevinshandlere, 33 Skippere. Det bemærkes, at til Handelsberettigede ikke ere medregnede Personer, der have Handelsborgerskab, men ingen Virksomhed drive.

2. Skibsbyggeri og Skibsfart.

Skibsfarten formenes i Perioden at have givet jevn Fordeel.

I 1865 udgjorde Antallet af Fartøier hjemmehørende i Aalesund 71, hvoraf 12 under 9 Læster.

Aalesunds Havn opgiver Byfogden at have være besøgt

Femaaret 1861—1865 af 7,389 Fartøier mod i Femaaret 1856—60 4,405.

Stedets Skibsværft er fremdeles i Virksomhed og syssel-sætter 1 Mester, 30 a 60 Tømmermænd samt 1 Smed med Dreng. Det skal have vist sig regningssvarende. Ved Værftet er i Perioden bygget 12 Skøiter, hvoraf 1 Dykkerskøite, og 1 Skonnert paa tilsammen 217 Commercelæster.

Aalesund (med Molde) har i Perioden været Station for 2de Dampskibe tilhørende et Actieselskab; disse Fartøier, hvoraf hver paa 30 Hestes Kraft, anvendes hovedsageligen til Fart paa de Søndmøre—Romsdalske Fjorde.

3. Haandværksdrift.

Efter Byfogdens Opgave havde Byen i 1865 164 Mestere, (hvoraf 10 Frimestere) med 124 Svende og 101 Dreng. Stedets Haandværkere angives at være dygtige og i Regelen at staa sig godt.

Afsætningen af Haandværksarbejde til fremmede Steder er fremdeles ubetydelig.

4. Bergværksdrift.

Der findes fremdeles ingen til saadan Bedrift hørende Anstalt i Byen eller paa dens Grund.

5. Fabrikdrift.

Af egentlige Fabriker har Byen intet.

Stedets Ölbryggeri sysselsætter en Mester og to Dreng.

6. Jordbrug.

Bymarken benyttes fremdeles hovedsageligen til Høavl og Havnegang. Agerlandet indskrænkes mere og mere. Ved Udgangen af 1865 havde Byen 15 Heste, 121 Stkr. Storfæ, 26 Smaafæ og 63 Sviin.

Ved Udgangen af 1860 holdtes 10 Heste, 112 Kjör, 46 Smaafæ og 108 Sviin.

Udsæden var i 1865 af Rug $1\frac{1}{4}$ Tönde, af Blandkorn 1 Tönde, af Havre 6 Tönder og af Potetes $6\frac{2}{3}$ Tönde.

Efter erhvervet Oplysning kan Foldigheden i forrige Femaar regnes for Rug til 6 a 7 Fold, for Blandkorn til 6, for Havre til 5 a 6 og for Potetes til 4 a 6.

7. Almindelige Bemærkninger.

Til Paavisning af det Forhold, hvori Folkemængden paa Stedet har tiltaget fra Aar 1825, har Byfogden meddeelt nedenstaaende Opgave:

1825	289	Mennesker.
1835	482	—
1845	1,157	—
1855	1,856	—
1865	3,658	—

Videre oplyser Byfogden, at Byen ikke afgiver tilstrækkeligt Huusrum for dens Arbejdsstok, hvilket har foranlediget, at en stor Deel Arbejdere, der söge Næring i Byen, have indlogeret sig paa den i umiddelbar Flugt med Byen gaaende Strækning af Landdistrictet, navnlig det saakaldte Gjärde og Buholmstrand med Ystenæs.

Fra Byen have i forrige Femaar udflyttet til America 32 Mennesker, men hvoraf dog 5 ere komne tilbage.

Efter Meddelelse fra Byfogden androg Byens Skatter for forrige Aar til følgende Beløb:

Næringsskat 7,502 Spd. 25 Skill., Feierskat 1,402 Spd. 89 Skill., Hundeskat 54 Spd., Fattigskat 1,402 Spd. 89 Skill.

Med Hensyn til Fattigudredslerne i det sidstforløbne Femaar oplyser Byfogden, at en større Deel af disse ere anvendte til Opførelsen af et Fattighuus, der med Inventarium har kostet Byen over 5,500 Spd.

I forrige Aar stiftedes i Aalesund en Arbejderforening med Sygekasse.

Som extraordinaire Udgifter, Byen har havt i det forløbne Qvinquennium, fremhæver Byfogden de til Opførelsen af Byens Lærde- og Realskoles Bygninger samt til et Vandværk medgaaede. Den nævnte Skoles Bygninger med Tomt og Inventarium skulle have kostet omkring 18,500 Spd.

Skolen oprettedes i 1864 med et Grundfond af 13,000 Spd. og tvende Legater paa respective 1,382 Spd. 105 Skill. og 1,297 Spd. 15 Skill.

Communnen har garanteret Skolen et aarligt Bidrag af Bykassen indtil 900 Spd. og som Minimum af Skolepenge 1,284 Spd. Elevantallet er 79, hvoraf Latinskolen 19.

Ved Udgangen af 1865 havde Skolen følgende Lærere: 1 Rector, 3 Adjuncter og 3 Timelærere.

Byen har en højere Almskole og med den er forenet en Haandgjerningsskole. Derhos haves en Aftenskole, hvortil ydes Bidrag af Kommunen.

Videre har Byen en Pigeskole, der imidlertid i de sidste Aar ikke har krævet noget Tilskud af Communnen.

Veivæsenet har i sidste Femaar krævet betydelige Udgifter. Byens Gader havde i 1865 en Længde af 8,400 Alen.

En Omorganisation af Brandvæsenet paatænkes, saasnart det nye Vandværk kan tages i Brug i Brandvæsenets Tjeneste.

Vandværket antages at ville koste Communnen omkring 20,000 Spd.

Byen har en fast Ingenieur.

Byens Sparebank havde ved Udgangen af 1865 en Drifts-capital af omkring 457,600 Spd., hvoraf den selv eiede 41,876 Spd. 39 Skill.

I 1862 blev i Aalesund stiftet et Selskab for Byens Vel; det tæller 124 Medlemmer, men har smaa Midler at virke med.

Prisen paa de fleste Nödvendighedsartikler har i Femaret steget temmelig betydeligt.

Tjenestelönnen paa Stedet er nu for en Tjenestdreng indtil 50 Spd. om Aaret, for en Tjenestepige fra 12 til 16 Spd. Daglönnen for Arbejdskarle har i forrige Aar varieret fra 40 til 48 Skill.

Ef Executioner og Udpantninger er i Periodens Löb afholdt:

Udpantninger:

i 1861	140	for Beløb	335	Spd.	117 $\frac{1}{2}$	Skill.
i 1862	121	-	447	-	1 $\frac{1}{2}$	-
i 1863	196	-	985	-	62 $\frac{1}{2}$	-
i 1864	385	-	1446	-	73	-
i 1865	212	-	624	-	39	-

Executioner:

i 1861	20 for	Beløb	2581 Spd.	61 Skill.
i 1862	11 -	—	1454 —	5½ —
i 1863	20 -	—	10807 —	51 —
i 1864	44 -	—	9789 —	43 —
i 1865	55 -	—	8315 —	75½ —

Med Hensyn til de større Beløb, som ifølge Opgaven ere inddrevne ved Execution i de tre sidste Aar oplyser Byfogden, at de for største Delen vedkomme nogle faa Skyldnere, der have befundet sig under særegne Forholde, som kun have berørt en snever Kreds af Byens Næringsdrivende.

Romsdals Amt, den 31te December 1866.

Af Gjeldsbreve og Skifteudlæg, hvorved Pant er givet i faste Eiendomme, er i Perioden fra 1861—1865:

thinglæst		aflæst	
Antal	Beløb.	Antal	Beløb.
159.	217,497 Spd. 48 Skill.	113.	98,809 Spd. 3 Skill.

Af faste Eiendomme er i nysnævnte Periode afhændet 77 for samlet Sum 84,297 Spd. 60 Skill.

Byens Gjeld udgjorde ved forrige Aars Udgang 61,157 Spd. 60 Skill.

Underdanigst

Arveschoug.